

HIT! HER! NÅ!

HELE VERDEN I OPPLAND

KAREN BLEKEN OG MARIT HOSAR

#70

Norsk kulturråd
Postboks 8052 Dep
0031 Oslo

Telefon: 22 47 83

30

Telefaks: 22 33 40

42

post@kulturrad.no
www.kulturrad.no

Trykk: Zoom
Grafisk AS

ISSN 1503-5972
(trykt utg.)
ISSN 1504-9167
(online)
ISBN 978-82-8105-
094-5

Forsidebilde:

INNHOOLD

FORORD FRA NORSK KULTURRÅD	4	4.5 EN FRAMTID I OPPLAND?	53
FORORD FRA OPPLANDSARKIVET AVD. MAIHAUGEN	6	4.6 DET VIKTIGE OG VANSKELIGE SPRÅKET	57
1. ARKIVDOKUMENTASJON AV NYERE INNVANDRING TIL OPPLAND	8	4.7 OPPTATT AV INTEGRERING	61
1.1 FRA IDÉ TIL FERDIG PROSJEKT.....	8	5. NOEN AV DELTAKERNE I PROSJEKTET	
1.2 ARKIVENE.....	9	KOM SOM BÅTFLYKTNING	64
1.3 OPPFØLGING.....	9	SAVNER DEN VARME KULTUREN	65
1.4 ARKIVENE ER SAMFUNNETS HUKOMMELSE.....	10	DRIVER EGET FIRMA	66
1.5 DOKUMENTASJONSARBEID – ARKIVARENES ROLLE	12	KOM MED OLIVEN	67
1.6 ARKIVINSTITUSJONER SOM SAMFUNNSAKTØRER.....	14	ALDRI STORBY FOR OSS!	68
1.7 NYE MEDIER – ARKIVBEGREPET UNDER PRESS.17		SATSER I RØN	70
1.8 MEDVIRKNING OG SAMHANDLING MED LOKALSAMFUNNET	18	STOLT AV Å VÆRE FRA RUSSLAND	70
1.9 PRESSEDEKNING OG NYE BRUKERE TIL ARKIVINSTITUSJONENE	21	HELE BYENS BILVASKER	71
2. OM PROSJEKTET		GJESTFRITT PÅ NEDERLANDSK	72
2.1 PROSJEKT I TRE OG ET HALVT ÅR	22	MÅ STØTT SAVNE NOEN...	73
2.2 FORMIDLING	30	TAR EN POLSK PAUSE	75
2.3 ANDRE FORTELLINGER	32	6. TIL SLUTT	76
2.4 PRAKTISKE RÅD	32	7. VEDLEGG	
3. STATISTISKE OPPLYSNINGER		7.1 INTERVJUGUIDE	78
3.1 ET FYLKE I FORANDRING	36	7.2 SAMTYKKEERKLÆRING	81
3.2 SAMARBEID MED PLACEMENT AS	39	7.3 BAKGRUNNSSKJEMA	84
4. PRESENTASJON AV MATERIALET		LITTERATURLISTE	86
4.1 200 MENNESKER – 200 HISTORIER	43		
4.2 DEN FØRSTE TIDA	44		
4.3 HVORDAN HAR DE DET?	45		
4.4 OM LIVET I NORGE	50		

FORORD

Prosjektet «Arkivdokumentasjon av nyere innvandring til Oppland», avsluttes våren 2011 og resultatene publiseres i denne rapporten: «Hit! Her! Nå! Hele verden i Oppland». Prosjektet, som har fått støtte av ABM-utvikling, Norsk kulturråd og Oppland fylkeskommune, har blitt møtt med interesse og har allerede fått mye positiv omtale blant opplendinger, i media og i fagmiljøene.

I prosjektet er historien til mange nye opplendinger fra flere verdensdeler dokumentert gjennom intervjuer. Det innsamlede materialet består av historier og arkiv fra personer med bakgrunn i mange ulike land; men prosjektet har i særlig grad arbeidet med nederlandske og polske grupper.

Opplandsarkivet avdeling Maihaugen har tatt i mot arkiv fra enkeltpersoner og organisasjoner som en del av dette prosjektet. Det er også produsert utstillinger på grunnlag av det innsamlede materialet og digitale fortellinger, som er å finne på Kulturrådets nettsted «Digitalt fortalt», www.digitaltfortalt.no.

Prosjektet er nyskapende på flere måter. Det tar opp og tester ut hvordan arkivinstitusjoner kan gå

aktivt ut og dokumentere samfunnsområder som ellers er lite dokumentert i arkivene. Dette er en hittil lite brukt metode i norske arkivinstitusjoner. Gjennom dette dokumentasjonsarbeidet og gjennom inkludering og medvirkning fra nye grupper i arbeidet, har prosjektet skaffet fram viktige erfaringer om arbeidsmetoder og om roller som arkivinstitusjoner kan ha.

Opplandsarkivet avdeling Maihaugen har gjennom dette prosjektet styrket sin profil som relevant samfunnsinstitusjon i møte med nye grupper. Samhandlingen med lokalsamfunnet foregår ikke bare på arkivinstitusjonens egne premisser, men ulike og nye brukergrupper får medvirke til å skape dokumentasjon og i neste omgang til å avgjøre hvilke historier som arkivet skal bevare og formidle.

Prosjektet har ført til at Opplandsarkivet avdeling Maihaugen har fått mange nye kontakter i lokalsamfunnet, og det har også ført til at institusjonen har fått økt erfaring med internasjonalt arbeid. Den polske delen av prosjektet har ført til at Opplandsarkivet avdeling Maihaugen har enga-

sjert seg i to internasjonale arkivprosjekter der polske og norske arkivinstitusjoner samarbeider.

Norsk kulturråd takker Opplandsarkivet avdeling Maihaugen for meget godt gjennomført arbeid og en interessant rapport. Vi takker Marit Hosar som har ledet prosjektet og Karen Bleken som har hatt det daglige ansvaret for gjennomføringen av hovedprosjektet og ført rapporten i pennen. En stor takk går også til Monika Sokól-Rudowska for arbeid med de polske intervjuene og til referansegruppa for viktige bidrag.

Oslo, mars 2011

BJØRN BERING
avdelingsdirektør

ANNE AASHEIM
direktør

FORORD FRA OPPLANDSARKIVET

AVD. MAIHAUGEN

Arbeidet med prosjektet Arkivdokumentasjon av nyere innvandring til Oppland har bydd på utfordringer som har gitt Opplandsarkivet avd. Maihaugen viktige erfaringer på flere områder. Dokumentasjonsprosjektet har vært et pilotprosjekt i norsk arkivsammenheng. Prosjektet har hatt som mål å dokumentere nyere innvandringshistorie til ett fylke de siste tretti årene. Gjennom intervjuer, film, fotografering og innsamling av arkiver har innvandrerne kommet til orde, og deres historier har havnet i arkivmagasinene. Metoder er prøvd ut, og viktige arkivkilder er samlet inn og formidlet. Prosjektet startet med et forprosjekt i perioden juni 2007 til februar 2008. Hovedprosjektet har gått over tre år fra september 2008 til mai 2011.

Resultatene har vært over all forventning. Et viktig forskningsmateriale er samlet inn, og mange innvandrere har fått sine arkiver og minner bevart for ettertiden til kommende generasjoner. Institusjonen har fått mange nye brukere. Samspillet med ulike grupper i innvandremiljøet og ellers i lokalsamfunnet har gitt arkivet en mulighet til en dialog som bærer bud om nye

samarbeid i årene som kommer.

Det har vært utfordrende for en liten arkiv-institusjon, med kun en fast ansatt, å gå i gang med et så stort prosjekt. Det har derfor vært nødvendig å ansette egne prosjektmedarbeidere samt en ekstern finansiering for å kunne gjennomføre et slikt prosjekt.

Opplandsarkivet avd. Maihaugen vil derfor rette en stor takk for flott innsats til:

- Åslaug Midtdal som gjennomførte forprosjektet og la grunnlaget for det videre arbeidet. Åslaug arbeidet i 50 % i åtte måneder.
- Karen Bleken har hatt det daglige ansvaret for gjennomføringen av hovedprosjektet over tre år i en 100 % stilling.
- Monika Sokól-Rudowska har vært engasjert på deltid i det første året av hovedprosjektet.

Prosjektmedarbeiderne har behersket flere språk, men de fleste intervjuene er foretatt på norsk. Derimot har det vært nødvendig å beherske polsk for å kunne gjennomføre dokumentasjon av de polske innvandrerne.

En stor takk går også til de som har støttet prosjektet økonomisk:

- ABM-utvikling med hovedstøtte til prosjektet over tre år.
- Norsk kulturråd, med støtte til forprosjekt og hovedprosjekt over tre år.
- Oppland fylkeskommune, med støtte til forprosjekt og hovedprosjekt over tre år.
- Maihaugen som har støttet prosjektet over hele perioden.
- Kommuner og regionråd i Oppland har bidratt med enkeltstøtte.

Den økonomiske støtten er på kr 3 215 000.-. I tillegg har Maihaugen støttet prosjektet med nærmere 1 500 000 kr i form av lønn, kontorhold, regnskap, datatjenester og utstillingstjenester.

Vi vil også takke alle som har bidratt med sine arkiver og minner eller som på ulike måter har bidratt til å gjøre prosjektet mulig: nettverket Opplandsarkivet og referansegruppa for prosjektet som har bestått av: Roel Puijk, Synne Stavheim, Kari Mette Stavhaug Avtjern, Eleanora Brenna, Habiba Mesihovic, Finn Helge Lyster og Marit Hosar som har ledet gruppa. I forprosjektet deltok også Trond Nygård og Jarmund Øyen i referansegruppa.

Til slutt vil vi takke Maihaugen og alle kollegene for hjelp og gode råd.

Rapporten er ingen forskningsrapport, men en presentasjon av materialet, metodene og prosjektet. Et grundigere forskningsarbeid har ikke vært mulig å gjennomføre innenfor rammene til prosjektet, men vi inviterer forskere til benytte materialet i kommende forskningsprosjekter.

I dette prosjektet og denne rapporten har vi

valgt å legge Statistisk Sentralbyrås betegnelser til grunn for vår begrepsbruk:

- Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre. Innvandrere har på et tidspunkt innvandret til Norge.
- Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge med to foreldre som er født i utlandet, og som i tillegg har fire besteforeldre som er født i utlandet.

Flyktninger er en gruppe som er med i dokumentasjonsprosjektet. Derimot er ikke asylsøkere innlemmet i prosjektet.

Maihaugen, mars 2011

MARIT HOSAR

Arkivleder, Opplandsarkivet, avd. Maihaugen

ARKIVDOKUMENTASJON AV NYERE INNVANDRING TIL OPPLAND

1.1 Fra idé til ferdig prosjekt

Prosjektet Arkivdokumentasjon av nyere innvandring til Oppland har sin bakgrunn i at arkivinstitusjonene i nettverket Opplandsarkivet ønsket å fange opp stemmene til migranter og flyktninger som var kommet til Oppland de siste 30 år. Siden få starter egne foreninger, og de personlige arkivene kan være mangelfulle, var et dokumentasjonsprosjekt naturlig. Opplandsarkivets arkivavdelinger er samlokalisert med de regionale museene, og arbeidsmetodene til arkivinstitusjonene vil derfor være farget av museenes dokumentasjonsprosjekter.

Den første tanken på et innsamlingsprosjekt kom etter et nordisk testkurs på Sørmarka kurs og konferansesenter om kompetansebygging for et multikulturelt samfunn innen ABM-institusjonene i november 2003, under navnet «Kompetanseoppbygging for et multikulturelt normalsamfunn.»

Under et nettverksmøte i Opplandsarkivet ble et felles prosjekt drøftet, og en søknad med støtte til et forprosjekt ble utarbeidet i 2005. Prosjektet

omfattet dokumentasjon av innvandring til hele Oppland. Opplandsarkivet avd. Maihaugen tok på seg ansvaret, på vegne av hele nettverket, å holde kontor og arbeidsledelse. Norsk kulturråd, Oppland fylkeskommune og Maihaugen gikk inn med støtte, og en prosjektmedarbeider ble ansatt i en 50 % stilling over åtte måneder.

En beveggrunn for å starte et innsamlingsprosjekt var ønsket om å bygge opp et forskningsmateriale som kunne fortelle hvordan innvandrere opplever situasjonen med å flytte til et innlandsfylke.

Arkivinstitusjonene har lang erfaring med å ta imot norsk-amerikanere på jakt etter sine røtter. Vi så derfor et behov for å samle inn kilde materiale som vil kunne hjelpe etterkommere etter dagens innvandrere i å finne sine røtter, sin identitet. De vil kunne komme til arkivinstitusjonene for å høre sin oldemor, bestefar eller andre fra samme land, fortelle om sin første tid i Norge, hvorfor de kom hit og hva de ble møtt med.

Det innsamlede materialet kan brukes i flere forskningssammenhenger.

Forprosjektet hadde oppstart i juni 2007 og ble avsluttet i februar 2008. Forprosjektet bestod i å utvikle detaljerte planer for et hovedprosjekt over tre år. Opplandsarkivet avd. Maihaugen har hatt hovedansvar for gjennomføringen av prosjektet.

Hovedprosjektet startet opp 1. september 2008 og avsluttes i mai 2011. En prosjektarbeider har arbeidet i 100 % stilling. I tillegg har en polsktalende prosjektarbeider vært engasjert på deltid i første del av prosjektet. Arkivleder ved Opplandsarkivet avd. Maihaugen har hatt hovedansvaret og har bidratt med en vesentlig arbeidsinnsats.

Norsk kulturråd, ABM-utvikling, Oppland fylkeskommune og Maihaugen har gitt en treårig støtte, kommuner og regionråd i Oppland har støttet med enkeltbidrag. I tillegg har de andre arkivinstisusjonene i nettverket Opplandsarkivet bidratt med arbeidstid i prosjektet.

Dokumentasjonsarbeidet, metodene og presentasjon av materialet blir beskrevet i etterfølgende kapitler.

1.2 Arkivene

Arkivene som er samlet inn i løpet av prosjektet, er registrert i ASTA. Prosjektarkivet og dokumentasjonsmaterialet er samlet i ett arkiv. Personarkiver, foreningsarkiver og bedriftsarkiver har fått egne arkivnummer. Fotografiene, lydfilene og filmene er alle elektroniske arkiver. Kun et fåtall intervjuer er transkribert, men det foreligger et skriftlig, fyldig sammendrag fra hvert intervju. Transkribering av alle intervjuene er svært tidkrevende. Skriftlige utgaver av intervjuene vil lette tilgangen til materialet, men det har ikke vært tilstrekkelige ressurser innen prosjektet til å kunne

prioritere oppgaven. De elektroniske filene vil kunne lagres over år. Transkribering kan utføres innen rammen av forskningsprosjekter.

Hvor mange arkiver som er samlet inn, er i skrivende stund ikke avklart da det gjenstår noen måneder av prosjektet. Erfaringsmessig vil det også avleveres arkiver etter at hovedprosjektet er avsluttet.

1.3 Oppfølging

Dokumentasjonsprosjektet vil bli fulgt opp i årene framover. En del personer og familier er valgt ut og vil følges opp med nye intervjuer de neste ti årene. Arbeidet vil følges opp av arkivarene ved de enkelte arkivinstisusjonene i Opplandsarkivet. Det er en målsetting at denne type arkivoppgaver skal forankres i årsplaner og inngå i de ordinære arbeidsoppgavene framover. I sluttrapporten fra Mangfoldsårets konkluderes det med at et slikt markeringsår kan betraktes som en massemonstring, en opplysningskampanje, men at det også kan være en igangsetting av viktige prosjekter og utarbeidelse av strategier for en videre satsing.¹ For å lykkes med denne type prosjekter er de personlige nettverkene av stor betydning. Ved prosjekter der prosjektmedarbeidere utenfor egne personalrekker står for gjennomføring, er det viktig å få overført kunnskap og nettverk til de faste medarbeiderne. Å stille opp til intervju bygger på et tillitsforhold mellom aktør og intervjuer. Personlige nettverk lar seg ikke overføres uten videre, derfor har de utvalgte personer/familier fått informasjon om sin nye kontaktperson.

1 URL: <http://www.nibr.no/uploads/publications/bc95e3cdc4777dfbc995102a07b86c49.pdf>

Klar for nye dokumentasjonsoppdrag. Karen Bleken, Monika Sokól-Rudowska og Marit Hosar utenfor lokalene til Opplandsarkivet avd. Maihaugen. Foto Richard Fauskrud/OAM

Flere av aktørene som er dokumentert i prosjektet, har etablert egne virksomheter eller tatt over allerede eksisterende bedrifter innen service-næring og turistvirksomhet. På sikt er det et ønske at disse arkivene blir avlevert til Opplandsarkivet, slik at de kan supplere materialet som er samlet inn via de personlige intervjuene. Med gjennomføringen av dokumentasjonsprosjektet

har mange nye opplendinger fått kjennskap til en norsk arkivinstitusjon og våre metoder for å ta vare på historien i et lokalsamfunn.

Det arbeides med å få til et samarbeid på tvers av fylkesgrenser og landegrenser, der innvandrere til Hedmark, Akershus, Värmland og Dalarna blir intervjuet og dokumentert. Materialet er tenkt å gis en samlet presentasjon via en felles utstilling og i andre formidlingstiltak. Det viktigste vil være forskningsmaterialet som bygges opp og som gir muligheter til forskningsprosjekter på tvers av fylkes- og landesgrenser.²

1.4 Arkivene er samfunnets hukommelse

For å kunne ivareta rollen som samfunnets hukommelse, har arkivinstitusjonene et ansvar for å bevare en så helhetlig dokumentasjon av samfunnsutviklingen som mulig. Målet er å være en kunnskapsbank der både individuelle og fellesskapets minner samles inn, bevares og formidles. En bevisst innsamlingspolitikk er vesentlig i en slik sammenheng. I likhet med andre kulturarvsinstitusjoner er arkivinstitusjonene nødt til å gjøre et utvalg av hva som skal bevares for ettertiden. Ressurser og plasstilgang tillater ikke at alle arkivkilder skal bevares, analogt eller digitalt. Men det er arkivinstitusjonenes oppgave å påse at sentrale og viktige kilder som belyser samfunnsutviklingen ikke går tapt, men blir bevart for ettertiden. Arkivarene har en maktposisjon til å velge ut hva som skal samles inn og bevares.

Hva tar arkivinstitusjonene vare på? Hva blir etterlatt til framtiden av samfunnets hukom-

² Søknad om Interregsmidler 2011

melse fra vår samtid? Arkivloven legger føringer for hva som skal ivaretas av de offentlige arkivkildene fra statlig, fylkeskommunalt og kommunalt hold. Arkivinstitusjonene har både et forvaltningsansvar og et kulturhistorisk ansvar. Når det gjelder de private aktørenes kildepor, er det dessverre i stor grad tilfeldigheter som avgjør hva som havner innenfor arkivinstitusjonenes magasindører.

Som ein utviklingsstrategi på arkivområdet må det i større grad enn hittil siktast mot å bevare og formidla eit breiare spekter av arkiv, for å leggja til rette for heilskapleg dokumentasjon av samfunnsutviklinga, dvs. at ein må få ein betre balanse mellom statlege, kommunale og private arkiv, og at offentleg og privat sektor vert sett meir i samanheng.³

Innsamling av privatarkiver må derfor skje etter en utvelgelse, og institusjonene må utarbeide prioriterte innsamlingsplaner slik at alle samfunnsfelt blir dokumentert. I flere fylker har arkivinstitusjoner utarbeidet bevaringsplaner. Som følge av disse vil arkivinstitusjonene drive aktiv innsamling av arkiver for å sikre en bedre dokumentasjon av viktige samfunnssektorer.

ABM-utviklings rapport «Til kildene» fra 2007 konkluderte med at det var store geografiske forskjeller i arbeidet med privatarkiver, og at viktige samfunnssektorer var svakt dokumentert.⁴

For å kunne belyse flere sider ved samfunnsutviklingen, vil det derfor være en fordel å benytte

3 St.meld. nr. 48 (2002 - 2003) Kulturpolitikk fram mot 2014

4 ABM-skrift 40, Til kildene. Kartlegging av regionale og lokale arkiver, Oslo juni 2007

ulike innsamlingsmetoder. Vegene fra innsamling av verneverdige arkiver til dokumentasjon av samtidsfenomener er derfor kort. Dagens samfunn er mer komplekst enn tidligere og krever andre metoder i dokumentasjonen av samtiden. Tidligere var private brev en viktig kilde til innsikt i en persons gjøremål, tanker og følelser. I dag er det ofte sosiale medier som brukes i kommunikasjon med omverden, facebook, twitter, blogger, e-poster og telefoner. Men opplysningene fra disse mediene blir i liten grad systematisk bevart for ettertiden.

I dag er det kun et fåtall arkivinstitusjoner som arbeider med minneinnsamling og dokumentasjonsprosjekter der innsamling og skaping av arkiver inngår. Dokumentasjonsprosjekter vil kunne utfylle informasjonen i arkivene fra offentlige etater, etter bedrifter, organisasjoner og institusjoner. De muntlige fortellingene skapes i en samtid, men det er ofte hendelser skjedd i en nær eller fjernere fortid det fortelles om. De muntlige fortellingene kan også være oppsummerende inntrykk over en tid. Som kilde vil slike fortellinger være et viktig supplement og gi utfyllende informasjon til arkiver som i stor grad består av skriftlige kilder. En kildekritisk holdning til muntlige kilder er like påkrevd som til skriftlige kilder.

Ved å drive aktivt dokumentasjonsarbeid krysser arkivinstitusjonene gjerne faggrensene og benytter seg av metodene til kulturanropologer og sosiologer. Ulike metoder benyttes; intervjuer, film/foto, innsamling av arkiver og høsting av blogger.

1.5 Dokumentasjonsarbeid – arkivarenes rolle

I det amerikanske og kanadiske arkivmiljøet har det i siden 1986 pågått en debatt om strategier i dokumentasjonsarbeidet og arkivarenes rolle. I de diskusjonene settes det fokus på et tverrfaglig samarbeid på tvers av institusjoner og faggrenser. Det påpekes at det kun ved et slikt samarbeid vil være mulig å dokumentere utviklingen av samfunnet på en tilfredsstillende måte.⁵

*The key elements of documentation strategies are an analysis of the universe to be documented, an understanding of the inherent documentary problems, and the formulation of a plan to ensure the adequate documentation of an ongoing issues or activity or geographic area. The strategy is designed, promoted and implemented by records creators, administrators (including archivists) and users. It is an ongoing cooperative effort by many institutions and individuals to ensure the archival retention of appropriate documentation through the application of redefined archival collecting policies, and the development of sufficient resources.*⁶

Andrew Flinn ved University College London, skriver i sin artikkel om dokumentasjon og innsamling av kildegrupper og områder som ofte fal-

ler utenom de offentlige arkivers rammer.⁷ I arkivene finnes ofte dokumentasjon som kan beskrive for eksempel marginaliserte grupper eller motkulturgrupperinger, men de er ikke beskrevet i arkivkatalogene. Dette kom også klart til uttrykk i forskningsprosjektet om kvenske og samiske kilder i offentlige arkiver som Kaisa Maliniemi gjennomførte på vegne av Landslaget for lokal- og privatarkiv.⁸ Det stod ikke i arkivkatalogene at arkivene inneholdt dokumenter på ulike språk. En ny bevissthet om hva arkivene forteller og om hva som bør dokumenteres og samles inn er påkrevd for at arkivinstitusjonene skal kunne ivareta rollen som aktive samfunnsaktører.

Et nytt perspektiv på arkivinstitusjonenes samlinger og arkivbeskrivelser, kan gi noen føringer på hvilke samfunnsfelter som trenger en bedre dokumentasjon. Dette er også Andrew Flinn inne på i sin artikkel, og han sier videre:

In the past this has often meant supporting and perhaps initiating oral history projects and the like but it also means seeking out new contacts and establishing relationships with individuals and non-governmental groups to open up the possibility of preserving and making new collections available. These approaches are practical and important, and there are many examples of both

5 Samuels, Helen W: Documentary Strategy. *Archivivara* 33, 1991/1992

6 Samuels, Helen W: Documentary Strategy. *Archivivara* 33, 1991/1992

7 Flinn, Andrew: Other Ways of Thinking, Other Ways of Being. Documenting the Margins and the Transitory: What to preserve, How to collect. Kapittel 6. What are Archives? Cultural and Theoretical Respectives: A Reader. Redaktør: Louise Craven

8 Maliniemi, Kaisa Johanna: *Arkivdokumentene forteller. To kommuner – to typer minoritetspolitikk*. ABM-skrift nr 65, Oslo 2010

Samspill med lokalsamfunnet. Monika Sokól-Rudowska i samtale med en av tilhørerne da arkivet presenterte prosjektet under arrangement på Hundorp i forbindelse med FN-dagen 2009. Foto Karen Bleken/OAM.

*re-description and active collection, though they tend to be local and ad hoc rather than something implemented on a sustained, national basis. Nevertheless their impact can be significant.*⁹

At offentlige og private arkivkilder utfyller hverandre har etterhvert fått en stor forståelse i

⁹ Flinn, Andrew: Other Ways of Thinking, Other Ways of Being. Documenting the Margins and the Transitory: What to preserve, How to collect. Kapittel 6. What are Archives? Cultural and Theoretical Respectives: A Reader. Redaktør: Louise Craven

arkivmiljøet. Men hvordan arkivinstitusjonene skal skaffe fram en bedre dokumentasjon av samsfunnsområder, der ingen skriftlige kilder finnes, trenger en bredere diskusjon. Målsettingen er arkiver fra alle.

The participation in the processes of deciding what is important and what is not, what should be kept and what should not and what properly constitutes a record and hence an archive and what does not. Initiatives to democratize the archive recog-

*nize the subjectivity to establish local, national and even international frameworks which seek to re-balance collections and selection policies.*¹⁰

Utvelgelse av hva som skal samles inn og bevares, er vesentlig for at viktige aktører og samfunnsfelt ikke faller utenfor arkivenes innsamlingspolitikk.

Flere innsamlingsprosjekter av minner har vært gjennomført, noen ved hjelp av digital innsamling, andre kan sammenlignes med Opplandsarkivets dokumentasjonsprosjekt. Ett eksempel er prosjektet «Moving Here» som fokuserer på 200 år med migrasjon til England.¹¹ Moving Here-prosjektet, som var et samarbeidsprosjekt ledet av National Archives, ble gjennomført i perioden 2005–2007.

Arkivcentrum Örebro har gjennomført et prosjekt der politikere i kommunen har blitt intervjuet. Arkivcentrum Örebro har lenge arbeidet med minner og har ca 2300 i sine arkivsamlinger. Arkivcentrum Örebro transkriberer intervjuene men tar også vare på de digitale filene.

I Norge har prosjektet Mangfoldige minner samlet inn minneberetninger. Innsamlingen startet i forbindelse med Mangfoldsåret i 2008, og var et resultat av et samarbeid mellom Norsk Lokalhistorisk Institutt, Norsk Folkeminnelag og Landslaget for lokalhistorie. Prosjektet fokuserte på minner i tilknytning til nyere innvandring til Norge, og noen av historiene er gitt ut i bokform.¹²

10 Flinn, Andrew: Other Ways of Thinking, Other Ways of Being. Documenting the Margins and the Transitory: What to preserve, How to collect. Kapittel 6. What are Archives? Cultural and Theoretical Respectives: A Reader. Redaktør: Louise Craven

11 URL: <http://www.movinghere.org.uk/>

12 URL: <http://www.lokalhistorie.no/mangfold/mangfold.html>

1.6 Arkivinstitusjonene som samfunnsaktører

Verken arkivinstitusjonene eller museene fungerer i et vakuum, de er en del av samfunnet. Lovverk og forskrifter gir retningslinjer for arbeidet. De økonomiske og kulturpolitiske signalene er rammeverket de skal handle innenfor.

*Det er et overordnet mål at museene gjenspeiler det samfunnet de er en del av. Museene er viktige premissleverandører i et moderne demokratisk samfunn og skal ha en aktiv samfunnsrolle. Norge har i økende grad blitt et flerkulturelt samfunn. Samene som urbefolkning og de nasjonale minoritetene har en lang historie innenfor Norges grenser, mens nyere minoriteter har preget den demografiske utviklingen de siste 50 årene. Museene skal dermed reflektere et mangfold av perspektiver og virkeligheter.*¹³

Sitatet er hentet fra St.meld. nr. 49 (2008 - 2009) om museenes rolle. Ut fra kulturpolitiske signaler, kunne museene like gjerne vært byttet ut med arkivinstitusjoner. Arkivenes rolle som samfunnsaktører, med en utadrettet virksomhet og en dialogfunksjon i forhold til sitt omland, har preget diskusjonen de siste fem til ti år. Aktiv arkivformidling, bedre synlighet, større bevissthet rundt institusjonens rolle i et demokratisk samfunn, og bedre tilgang til arkivene for alle, er viktige områder for å bygge opp dagens arkivinstitusjoner til å bli: Arkiver for alle, arkiver fra alle og arkiver til alle.

Kulturarvinstitusjonene skal gjenspeile det samfunnet de er en del av, men de skal også, i samspill med andre aktører i samfunnet, bidra til

13 St.meld. nr 49 (2008 - 2009) *Framtidas museum*

Det er mange historier om gode møter. Her fra 8.mars-arrangement på Gjøvik. Foto Karen Bleken/OAM.

utvikling av samfunnet. Arkivinstusjonene har en viktig rolle i å formidle historien og sikre arkivmateriale som har rettslig, forvaltningsmessig og forskningsmessig verdi. Gjennom tilgjengelig-gjøring og formidling av arkivene kan arkivinstusjonene bidra til at historier og arkivkilder blir kjent for mange flere enn de som tradisjonelt har sognet til arkivinstusjonenes lesesaler.

Arkivaren har en rolle som veileder og formidler av arkivkildene. De kjenner arkivsamlinger og

arkivkatalogene, hvordan strukturen i samlingene er bygd opp og hva som er registrert. Arkivarene må ha en bevisst holdning til sin egen rolle, og til å påse at publikum får de kildene de etterspør. Arkivaren bør også veilede om bruk av alternative kilder som kan gi utfyllende opplysninger. Arkivarene har makt til å unnlate å gi utfyllende informasjon. Derfor er maktbegrepet og demokratidiskusjonen viktige spørsmål å ta opp når arkivinstusjonenes samfunnsrolle diskuteres.

Maria Lund fra Polen har bodd i Valdres i mange år. Her forteller hun om sin samling av polske bunader og polsk folkekunst.
Foto Karen Bleken/OAM.

1.7 Nye medier – arkivbegrepet under press

I dag har vi en massiv kunnskapsspredning via internett. Arkivinstusjonene tilgjengeliggjør kilder og formidler arkiver via nettutstillinger og Facebook. Arkivverkets Digitalarkiv er svært godt besøkt, og flere kildetyper er tilgjengelige et tastetrykk unna. Andre arkivkilder trenger flere opplysninger om kontekst for å bli presentert på nettet. Tilgjengeliggjøring og formidling av arkivkilder via nettet og dialog med brukerne, er viktige nye satsingsområder for arkivinstusjonene.

I dag ser vi kimen til hvilken rolle arkivinstusjonene kan spille ved å gjøre sine kilder lettere tilgjengelig for et stort publikum. Kun en svært liten del av arkivkildene er digitalisert, og få elektronisk skapte arkiver er tilgjengelige for innsyn og bruk. Arkivinstusjonene må velge hvilke kilder som skal presenteres. Også her har arkivarene en viktig rolle med hensyn til å sikre mangfold, og at kildene som presenteres gir informasjon om ulike gruppers handlinger og aktiviteter.

Wikileaks¹⁴ er et eksempel på at arkivmateriale blir spredt til mange på svært kort tid. Wikileaks har skapt debatt og sterke reaksjoner på at hemmeligstemplede offentlige dokumenter blir tilgjengelige for et allment publikum. I Tidsskriftet Arkiv¹⁵ etterlyser Gudmund Valderhaug en diskusjon blant norske arkivarer om deres standpunkter til slike lekkasjer. Wikileaks' publi-

seringer avdekker flere viktige diskusjonstema, bl.a. om dokumentenes autentisitet, om arkivarenes varslerrolle og om arkivinstusjonenes makt. Samfunnet ellers har fått øynene opp for hva arkivdokumenter kan bety og for arkivens rolle som voktere av graderte og adgangsbegrensede dokumenter.

Arkivinstusjonenes rolle som samfunnsaktører kan speiles på mange ulike måter. En regional arkivinstusjon kan spille en rolle i formidlingen av den regionale kulturarven, den kan samarbeide med lokalsamfunnets aktører ved å delta på arrangementer eller utstillinger eller fellestiltak der kildemateriale er av betydning.

Opplandsarkivet avd. Maihaugens samling av innvandrerminner kan være et bidrag til å utvikle gode integreringsverktøy for lokalsamfunnet. Kunnskapen som ligger i disse kildene er viktig når lokalpolitikere skal utforme sin politikk.

Å delta aktivt med foredrag og kåserier for lag og organisasjoner eller delta i arrangement av typen «Polske filmdager» er en måte å spre kunnskap om de mangfoldige kildematerialer som finnes i arkivets magasiner, men også om instusjonens rolle som kulturarvsbærer.

Da Lillehammer Kino skulle arrangere polske filmdager i Lillehammer i februar 2011, tok de kontakt med Opplandsarkivet avd. Maihaugen for et samarbeid. I tilknytning til presentasjon av NRKs dokumentasjonsprogram om «Det nye landet», ble det arrangert en samtale om arbeidsinnvandring. Prosjektmedarbeider deltok og fortalte om dokumentasjonsarbeidet som er i gang. Rundt 100 tilhørere var tilstede og fikk informasjon om arbeidsinnvandringen til Oppland.

14 WikiLeaks er et varsler-nettsted som publiserer lekkede dokumenter fra styresmakter og andre organisasjoner, og samtidig holder kildene anonyme. Det blir finansiert av private donorer, som alle er anonyme, og tar ikke imot penger fra statlige myndigheter eller store selskaper. De har fem ansatte og over 1000 medarbeidere. – Wikipedia

15 URL: http://www.tidsskriftetarkiv.no/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=1

Ved å innta en mer aktiv rolle i samfunnet, vil arkivinstisusjonene få en dialog med publikum. For de arkivinstisusjonene som arbeider med innsamling av privatarkiver er det viktig å være synlige, og at alle sosiale grupper kjenner til arkivets gjøremål og funksjoner. Synlighet i media, synlighet gjennom presentasjon av gode prosjekter og aktuelle arkivkilder bidrar til å utvikle arkivinstisusjonene til mer aktive samfunnsaktører. I dette prosjektet har dokumentasjon av innvandrere og presentasjon av deres historier bidratt til å øke forståelsen for endringene som følge av at flere kulturbakgrunner møtes.

Arkivinstisusjonene har som oppgave å sikre at dagens elektroniske arkiver ikke går tapt, at forvaltningen av de digitale sporene blir lagret på en slik måte at de kan formidles videre. Hvilke spor vi etterlater til framtiden, vil være en målestokk på om arkivinstisusjonene lykkes i utviklingen av morgendagens instisusjoner. Ved å følge guden Janus med sine to ansikter: et ansikt vender mot fortiden, et mot framtiden, et vender mot bevaring, et mot formidling og utadrettet virksomhet, vil arkivinstisusjonene komme et skritt videre.

1.8 Medvirkning og samhandling med lokalsamfunnet

I dette prosjektet har medvirkning som metode blitt prøvd ut på arkivområdet.

Samspeillet med lokalsamfunnet har vært viktig. Allerede i forprosjektet ble det tatt kontakt med Lom kommune for å diskutere deres involvering og engasjement for å få nederlendere til å flytte til kommunen og deres samarbeid med firmaet Placement. Vi ønsket å få innspill for å kunne utvikle et prosjekt som lokalsamfunnet også kunne ha nytte av.

Naz kom sammen med familien
som asylsøker til Dombås.
Foto Karen Bleken/OAM.

Medverknad handlar om å opna institusjonane og sleppa til større mangfald, fleire stemmer, andre perspektiv og nye gjester. Erfaringar frå til dømes Storbritannia syner at institusjonar som nyttar ein aktiv medverknadstankegang i arbeidet sitt blant anna får ei sterkare forankring i lokalmiljøet og ein positiv økonomisk effekt.¹⁶

Opplandsarkivet avd. Maihaugen var helt avhengig av et nært samspill med de aktørene vi skulle dokumentere, både for å få samlet inn viktige historier og arkiver, men også for å få kjennskap til andre aktører arkivinstitusjonen burde ta kontakt med. I hele prosjektperioden har kontakt med de lokale bibliotekene, læringssettene og kommunene vært av betydning for å spre informasjon om prosjektet, for å kunne samarbeide om arrangementer og for å kunne vise fram vandreutstillingen. Referansegruppen har bidratt med viktige innspill til valg av strategi og metode, utarbeidelse av intervjuguide og prioriteringer av oppgaver. Prosjektet var tenkt å romme to utstillinger. Den første vandreutstillingen, som ble utarbeidet de første to månedene av prosjektet, ga prosjektet en oppmerksomhet langt ut over de vanlige arkivbrukerne. Utstillingen er også publisert som en nettutstilling.

Prosjektet skal avsluttes med en ny utstilling, en nettutstilling som vil vise resultatet av prosjektarbeidet, fortelle mange nye historier og la mange flere stemmer komme til orde. I arbeidet med nettutstillingen vil et delprosjekt utviklet sammen med en gruppe flyktninger, som til dag-

lig er elever ved Lillehammer læringscenter, bli presentert. Medvirkning er stikkordet i delprosjektet. Prosjektmedarbeider hadde flere samtaler med elevene over flere uker, og en dag i uken ble satt av til å utvikle en ide som skal presenteres i nettutstillingen som publiseres i begynnelsen av mai 2011. Elevene ble invitert til Maihaugen og fikk omvisning i museet og i arkivet. Besøket i arkivets magasiner vekket stor interesse. Der ble de presentert for ulike historier og dokumenter i form av skinnbrev og papirdokumenter som fortalte om svunne tider.

Elevene skal i utstillingen presentere sitt syn på sitt nye hjemland gjennom fotografier og skriftlige historier. Prosessen og samspillet mellom elevene og arkivinstitusjonen har nok vært langt viktigere enn resultatet som skal vises fram i nettutstillingen. Erfaringer fra England tilsier at medvirkningsprosesser er tidkrevende, og at resultatet ikke nødvendigvis blir som tenkt i utgangspunktet.¹⁷ Det er flere forhold som kan ha virket inn på resultatet. Mange av elevene hadde vært kort tid i Norge og hadde dårlige språkkunnskaper. En episode viser at til tross for et litt tynt materiale av fotografier og historier, har møtet med en arkivinstitusjon vært en positiv opplevelse. Da Lillehammer læringscenter skulle besøke Maihaugen, fikk de valget mellom ulike omvisninger. Noen av elevene ønsket heller å komme til arkivet enn å delta i en omvisning. En viktig del av prosessen har vært at elevene i møte med arkivinstitusjonen har møtt en del av det norske samfunnet som elevene kjente svært lite til på forhånd.

Åshild Andrea Brekke er også inne på proses-

¹⁶ Brekke, Åshild Andrea: *Jo fleire kokkar, jo betre søl*. ABM-skrift nr 62, s. 4, Oslo 2010

¹⁷ Brekke, Åshild Andrea: *Jo fleire kokkar, jo betre søl*. ABM-skrift nr 62, s. 4, Oslo 2010

sen i medvirkningsprosjekter.

«...er ein så oppteken av at institusjonsresultata skal oppfyllest at ein ikkje ser verdien av alternative (og av og til utilsikta) resultat av ein prosess? Slike prosessar kan vera like viktige og interessante som sjølve resultata – prosessar i seg sjølve kan vere eit «resultat».»¹⁸

Ett delprosjekt som ga mange konkrete resultater, var en workshop i digitale fortellinger. Ni innvandrere bosatt i Lillehammer-området ble invitert til å delta på en tredagers workshop. Resultatet ble ni ulike historier som fortalte om bryllupsskikker i Somalia, om møte med den norske fjellheimen, om ensomheten ved å flytte til en nytt land, tapet av daglig omgang med venner og familie og om møte med nye landskap og nye tradisjoner. Historiene ble alle fortalt på norsk og formidlet med humor og fortellerglede. Resultatet var ikke bare de ni historiene, men også nye vennskapsbånd og nye kontakter som kan gi hjelp og støtte i en ny hverdag. Fortellingene inngår i nettutstillingen.

Et prosjekt som *Arkivdokumentasjon av nyere innvandring til Oppland* innbyr til å velge ulike metoder og strategier for å oppnå et resultat. Samspillet med de nye opplendingene og lokalsamfunnet har gitt institusjonen nye erfaringer og nye arkivvenner.

1.9 Pressedekning og nye brukere til arkivinstitusjonene

Journalistene står vanligvis ikke i kø for å formidle nyheter fra arkivinstitusjonene. På det feltet kan nok institusjonene ha mye å lære fra andre aktører, som har en bevisst mediestrategi. Sammenlignet med andre arkivprosjekter i Opplandsarkivet avd. Maihaugens regi, har dette prosjektet fått mye medieomtale både lokalt og nasjonalt. Det har igjen ført til nye henvendelser fra enkeltpersoner og forskere som har ønsket å høre mer om prosjektet. Et foredrag i en forening har igjen ført til nye foredrag i andre foreninger. På den måten har snøballen rullet, og prosjektet har fått mye mer oppmerksomhet enn arkivarbeid vanligvis får. Aktiv bruk av internett og sosiale medier har også nådd ut til nye brukergrupper. Det vi kan lese ut av brukerstatistikken for våre nettsider er at arkivets nettutstillinger er svært godt besøkt, med godt over 9000 besøkende i 2010. Dette er et adskillig større antall enn de som har besøkt den fysiske utstillingen.

Prosjektet har skapt ringvirkninger og ført til økt oppslutning om Opplandsarkivet, og har gitt verdifulle erfaringer til det videre arbeidet med innsamling, bevaring og formidling av arkiver. Prosjektet motiverer til fortsatt dokumentasjonsarbeid, da erfaringene tilsier at det er nødvendig med særskilte grep i arbeidet for å nå en målsetting om at arkivene skal være for alle, at de må inneholde materiale fra alle lag og grupperinger i samfunnet og at alle skal ha tilgang til sin del av historien.

18 Brekke, Åshild Andrea: *Jo fleire kokkar, jo betre søl*. ABM-skrift nr 62, s. 4, Oslo 2010

OM PROSJEKTET

2.1 Prosjekt i tre og et halvt år

Rammene for arbeidet ble lagt i samarbeid med en egen referansegruppe for prosjektet. Referansegruppa ble bredt sammensatt. Blant annet ble det lagt vekt på ulike yrkestilknytning, geografisk spredning i Oppland, flerkulturell, forskningsmessig, arkivfaglig og kommunal bakgrunn.

De fleste medlemmene var medlem av referansegruppa både for forprosjektet og hovedprosjektet. Den har vært ledet av Opplandsarkivet avdeling Maihaugens leder Marit Hosar.

Ellers har referansegruppa for hovedprosjektet vært sammensatt slik:

- Roel Puijk, antropolog, professor ved Høgskolen i Lillehammer.
- Finn Helge Lyster, kultursjef i Vestre Slidre kommune.
- Eleanor Brenna, flyktningskonsulent i Nordre Land kommune (mesteparten av tida. Hun skiftet arbeid i prosjektets siste år).
- Habiba Mesihovic, bibliotekar ved Vargstad videregående skole. Hun har tidligere arbeidet ved museet i Mostar og på Maihaugen.
- Kari Mette Avtjern, leder av Opplandsarkivet avdeling Randsfjordmuseene.

- Synne Stavheim, seniorrådgiver ABM-utvikling/ Norsk Kulturråd.

Referansegruppa har vært innkalt til møter to ganger i året, og har kommet med innspill både til metode, utvalg, formidling og den praktiske gjennomføringen av prosjektet.

Arbeidsredskap

Godt redskap er viktig for å få gjort godt arbeid. En intervjuguide (vedlegg 1) ble utarbeidet og testet i forprosjektet. Noen små forandringer ble gjort til hovedprosjektet, men ikke større enn at det innsamlede materialet fullt ut kan sammenliknes. Det ble lagt opp til tematiske intervju. De viktigste temaene er bakgrunn, livet i Norge og møtet med kultur og levemåte, erfaringer med å flytte til Norge fra et annet land, jobbsituasjon, kontakt med hjemlandet, framtidsplaner og språkproblematikk.

Informantene skriver under en samtykkeerklæring (vedlegg 2) hvor de tar stilling til hvordan de ønsker at materialet kan brukes, for eksempel med fullt navn, endret navn, anonymt eller i sin helhet klausulert.

Samiira fra Somalia deltok på kurs i digitale fortellinger. Der fortalte hun om hvordan hun lærte å lage mat. Foto Karen Bleken/OAM

Livsstilsinnvandrere i Skurengslia på Sjøa: Therese og Jan Boudestein fra Nederland. Foto Karen Bleken/OAM.

Vi har også utarbeidet et eget bakgrunnsskjema (vedlegg 3) hvor de viktigste persondata blir fylt ut. Her gis det i tillegg rom for kommentarer om hendelser og samtaletema før og etter intervjuet samt et resymé av informantens biografi og innholdet i opptaket.

For å nå ut til flest mulig, laget vi informasjonskriv på norsk, engelsk, bosnisk og polsk. I tillegg utformet vi en egen brosjyre om prosjektet til utdeling under arrangement etc.

Prosjektet ble også behørig presentert på Opplandsarkivets nettside www.opam.no

Snøballen ruller

Intervjuobjektene i prosjektet er blitt valgt ut fra snøballmetoden. Det vil si at vi har kommet i kontakt med informantene gjennom personlige møter, bekjente, andre informanter, tips fra informantene selv, folk som jobber med innvandrere,

medieoppslag osv. Snøballen har altså rullet mange steder, og vi får stadig nye tips om interessante innvandrere å intervju.

Det kan ikke understrekes sterkt nok hvor viktig det har vært med personlig kontakt. Derfor har vi ofte vært til stede på flerkulturelle arrangement og møteplasser. Ordet arkiv kan ha en negativ klang for noen, og det er lett å svare nei hvis et fremmed menneske ringer og ber om et intervju. Har man derimot hilst på hverandre og kanskje snakket litt sammen, er tilliten opprettet, og det er mye lettere å slippe den fremmede inn.

Til utstillingen i starten av hovedprosjektet tok vi bilder av 100 nye opplendinger som er bosatt rundt omkring i fylket. Dermed fikk vi mange kontakter vi etterpå kunne spørre om et intervju.

Likeledes laget vi en utstilling som ga mange verdifulle kontakter både da den ble presentert på Maihaugen og bibliotek i Oppland.

Som metode har vi brukt åpne intervju, der vi har gått ut fra intervjuguiden og utviklet temaene i løpet av intervjuene. Det har vært viktig å få fram hva intervjuobjektene selv er opptatt av å fortelle om eller understreke.

Alt materiale har blitt registrert i programmet Asta.

Fire grupper

I Oppland bor det folk fra mer enn 140 land eller selvstyrte regioner; innvandrerguppen er med andre ord svært mangfoldig. I prosjektet har vi arbeidet med fire typer innvandring, vel vitende om at det er mennesker som ikke kan plasseres i bås det dreier seg om. Her vil det være overlapping mellom de forskjellige gruppene. For eksempel kan innvandrere fra et europeisk land ha ulike motiver som arbeid, giftemål, ønsket om en

annen livsstil etc. for å flytte til Norge.

Men i hovedsak har vi brukt følgende kategorier, ut fra hva som var hovedgrunnen for innvandring:

- **Flyktninger.** Vi har konsentrert oss om de som er bosatt, og altså utelatt asylsøkerne. Vi har hatt som mål at flyktning-gruppene det er mange av i Oppland, skal være godt representert blant dem vi har intervjuet. Dette gjelder blant annet mennesker fra Bosnia-Hercegovina, Somalia, Iran, Irak, Afghanistan og Vietnam.
- **Arbeidsinnvandrere.** Her har vi i første rekke konsentrert oss om arbeidsinnvandringen fra Polen. I løpet av årene prosjektet har vart, har antall polakker vokst kraftig. De utgjør nå den største gruppen innvandrere både på landsbasis og i vårt fylke. Det viste seg tidlig at språkproblemer gjorde det svært vanskelig å komme i kontakt med denne gruppen. Derfor ble en polsk etnolog (bosatt i Gausdal) engasjert da arbeidet med hovedprosjektet startet. Dette viste seg å være et svært vellykket grep.
- **Livsstilsinnvandrere.** Dette er en betegnelse vi har brukt på innvandrere, særlig fra mellom-Europa, som har flyttet til Norge for å komme nærmere naturen, få bedre plass og en «grønnere» livsstil. Flere kommuner, både i Valdres og Gudbrandsdalen, har hatt egne prosjekt for å få nederlendere til å flytte til deres kommuner. Derfor har vi sett det som naturlig å dokumentere denne gruppen spesielt.
- **Individuell innvandring (også kalt kjærlighetsinnvandring).** Denne gruppen fanger opp enkeltpersoner som kommer til Oppland for giftemål, studier etc. Tallene viser blant annet at mange kvinner fra Russland, Thailand og Filippinene har giftet seg i Oppland.

Over 200 intervjuer

De muntlige historiene er den største og viktigste delen av materialet vi har samlet inn. I hovedprosjektet har vi til sammen intervjuet 210 personer. I tillegg har vi, i regi av to andre polske prosjekt, intervjuet 33 polakker som bor i

Vi har intervjuet nye opplendinger som kommer fra disse landene:

Afrika:

Burundi, Etiopia, Kongo, Liberia, Nigeria, Rwanda, Sierra Leone, Somalia, Sudan, Sør-Afrika, Uganda.

Asia:

Afghanistan, Burma, Filippinene, India, Irak, Iran, Japan, Kasakhstan, Kina, Pakistan, Thailand, Tyrkia, Usbekistan, Vietnam.

Europa:

Bosnia-Hercegovina, Danmark, Italia, Kosovo, Latvia, Litauen, Moldova, Montenegro, Nederland, Polen, Russland, Serbia, Slovakia, Tsjetsjenia, Tyskland.

Amerika:

USA, Chile, Colombia, Venezuela.

Oseania:

Australia, New Zealand.

Det ligger spennende materiale i foreningslivet. Her går medlemmer i Norsk-afrikansk forening i Oppland for første gang i 1.mai tog på Gjøvik. Foto Karen Bleken/OAM.

Norge og 23 informanter som er bosatt i Polen. De har alle tilknytning til Norge, enten ved at de selv har bodd her og flyttet tilbake eller ved at de har ektefelle eller annen familie i Norge. Polakene er absolutt en del av hovedprosjektet. Men blant annet på grunn av språkproblemer, har vi fått annen finansiering på de to egne prosjektene «Polsk innvandring til Norge de siste 200 år», i samarbeid med statsarkivet i Krakow, og «Politiske flyktninger fra Polen i perioden 1981 til 1989» i samarbeid med Foundation Kos og statsarkivet i Milanowek.

Vi har intervjuet mennesker fra nærmere 50 land, bosatt over hele Oppland fylke. Flest intervjuer er gjennomført i kommunene hvor det bor flest innvandrere, men alle fylkets 26 kommuner er representert.

Av de fire gruppene er det flest flyktninger i utvalget (70–75). For de tre andre gruppene er fordelingen omtrent lik, men som nevnt er det ofte flere grunner for innvandring og vanskelig å sette et klart skille mellom kategoriene.

I utvalget har vi flest informanter fra Nederland, Polen, Bosnia-Hercegovina, Somalia, Afgha-

nistan, Kongo, Iran, Irak, Chile, Vietnam.

Omtrent like mange kvinner og menn er intervjuet, med en ørliten overvekt av kvinner.

De aller fleste intervjuene er gjort som lydopptak. Lengden varierer fra en halv time til halvannen time, men de fleste er på 50–60 minutter. Kvaliteten varierer naturlig nok. Alle er ikke like verbale eller sterke i norsk, det kan være forstyrrelser under intervjuet, ikke alle tar seg like god tid etc. Med unntak av de polske informantene er størsteparten intervjuet på norsk, supplert med engelsk og fransk.

Vi har i tillegg fotografert informantene. Noen få har ikke ønsket å bli avbildet. Ved noen av intervjuene har vi gjort videoopptak.

Mange av informantene har også levert verdifullt arkivmateriale, særlig fotografier.

Målene nådd

Det er viktig å påpeke at materialet ikke fullt ut gir et representativt utvalg av innvandrerbefolkningen i Oppland. Utvalget av intervjuer innenfor de ulike hovedgruppene er tilfeldig sammensatt.

Blant annet har vi i liten grad valgt å legge vekt på dokumentasjon av innvandring fra Danmark og Sverige, selv om dette er store grupper både i Oppland og på landsbasis.

Bortsett fra det har vi hatt som mål at gruppene det er mange av i Oppland, skal være godt representert. Likeledes har vi ønsket å fange opp særtrekk i Oppland (for eksempel at mange chilenerne i sin tid slo seg ned i Valdres, og at mange kommuner har hatt et eget prosjekt for å rekruttere nederlendere). Et tredje mål har vært geografisk spredning i fylket, med representanter fra alle kommuner. Disse målene har vi nådd.

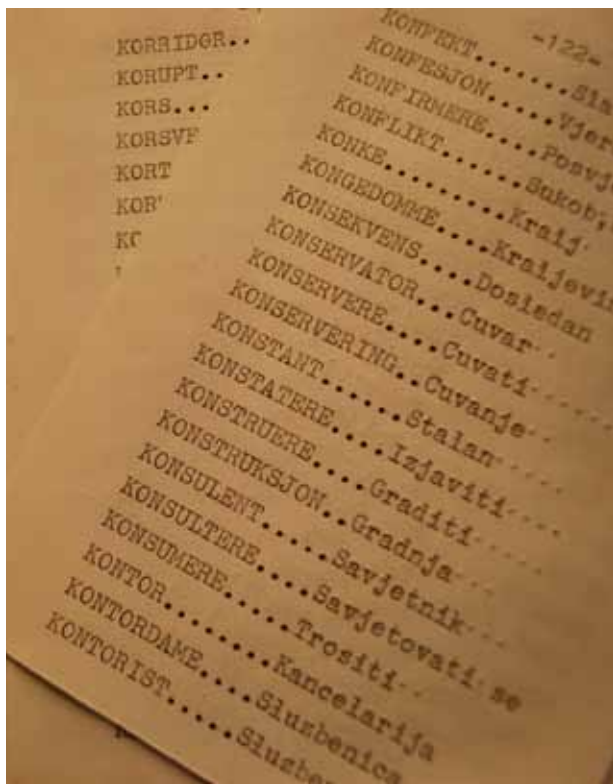
I utvelgelsen har vi også tatt hensyn til hvordan innvandrerbefolkningen i de ulike kommunene er sammensatt, og prøvd å gjenspeile særpreg her. Dessuten har vi tatt hensyn til aldersspredning, og at begge kjønn skal være noenlunde likt representert.

Foreningslivet

I tillegg til de muntlige historiene har det vært viktig å dokumentere foreningslivet i kjølvannet av innvandringen.

For å få oversikt over foreningene, har vi samarbeidet blant annet med internasjonal seksjon i Oppland fylkeskommune. I februar 2009 sendte vi brev til samtlige innvandrersorganisasjoner (den gang var 13 foreninger registrert) der vi presenterte prosjektet og spurte om organisasjonen hadde materiale av interesse for Opplandsarkivet. Vi oppfordret også om å ta kontakt. Resultat: Null svar. Her, som ellers i prosjektet, har personlig kontakt vært nøkkelen. I forprosjektet fikk vi inn arkivet for bosnisk forening «Lilje». Vi hadde som mål å følge opp denne kontakten blant annet med tanke på arrangement, men lite aktivitet i foreningen gjorde at det ikke ble aktuelt. Derimot har vi hatt tett kontakt med Norsk-afrikansk forening i Oppland. Blant annet har vi laget digital fortelling for å dokumentere foreningens deltakelse i 1. maitoget på Gjøvik i 2009. Ellers har vi arkivert alle dokumenter som viser aktiviteten i denne foreningen. I og med at lite foregår pr. brev i våre dager, har løsningen vært å stå på foreningenes e-postliste. Andre foreninger vi har kontakt med, er Burmaforeningen for Gjøvik og omland og Serbisk forening «Kosovo og Metohija».

Ellers har både fylkeskommunen og Gjøvik

Muslija Bojicic laget en ordbok på mer enn 300 sider.
Foto Karen Bleken/OAM.

kommune oppnevnt internasjonalt råd. Vi har intervjuet noen av medlemmene.

Interessant bedriftshistorie

De nye opplendingene bidrar til ny næringsvirksomhet. Her har vi fått inn interessante arkiver.

Et spennende arkiv er fra pakistanske Yawar Bokhari, som flyttet til Lillehammer i 1980. Han fikk ideen om å produsere den norske fillerya i sitt eget hjemland, og satte igang. I dag sysselsetter fabrikken i Sultanabad over 400 personer. Bokhari ønsket å

gjøre noe mer for lokalsamfunnet, og startet en skole for fabrikkarbeidernes barn. Den gir 650 elever skolegang og 25 lærere jobb. Bilder, fil- leryer, skolemateriale, bedriftsdokumenter – ja hele arkivet – har han nå overlatt Opplandsarkivet på Maihaugen.

Sentrum Billeie er en annen bedrift mange lillehamringer har fått et forhold til de senere årene. Den drives av den irakiske kurderen Nasih Raof Ahmed – hele byens bilvasker. Han har et interessant arkiv, også fordi det dokumenterer en spesiell politisk sak: MUFernes (midlertidig uten familiegjenforening) kamp gjennom ti år for å få bli i Norge.

Ellers har vi intervju og arkivmateriale fra innvandrere som har overtatt nærbutikken eller campingplassen, som driver overnattings- bedrift, skredderbedrift, vaskebyrå, utviklings- prosjekt, vaktmesterkompani, vekterfirma, gardsbruk, gullsmed, forretning med sko de selv designer og produserer, etc. etc.

I prosjektet har vi også vært i kontakt for å få arkivet etter Polski AS – et firma som har leid inn polsk arbeidskraft innen byggebransjen. Det gikk konkurs i 2009.

På skattejakt

I tillegg til muntlige intervjuer, forenings- og bedriftsarkiv har vi kommet over store og små skatter av arkivmateriale.

Muslijas ordbok, for eksempel, er en slik skatt. Den 71 år gamle Muslija Bojicic visste råd da han kom til Norge uten å kunne et eneste ord norsk. Han satte seg ned ved skrivemaski- nen og oversatte ord for ord fra sitt eget språk. Det ble til slutt en ordbok på over 300 sider –

Det har vært viktig å være til stede på flerkulturelle arrangement. Her arrangeres kvinnetreff på Malins kafé på Brandbu. Foto Karen Bleken/OAM.

vel bevart i Opplandsarkivet.

Andre ting vi har samlet inn er foto, studentoppgaver, brev, blogger, videoer og noen gjenstander, som et kurdisk teppe og en løper heklet i tradisjonelt mønster fra Bosnia.

Avisklipp og rapporter

Under hele prosjektperioden har vi samlet på avisklipp om temaet fra de største regionavisene i Oppland. Vi har også jevnlig undersøkt de mindre lokalavisenes nettsider og tatt aktuelle utskrifter derfra. Disse klippene er arkivert kommunevis.

Medvirkning fra aktørene som er dokumentert. Deltakere på workshop i digitale fortellinger i dyp konsentrasjon om sine historier. Foto Karen Bleken/OAM.

Det er også skrevet bøker og laget rapporter og studentoppgaver om tema som angår prosjektet. Noe av dette har vi bestilt for arkivet. Spesielt kan vi her nevne sluttrapportene fra Placement AS etter samarbeid med kommunene om rekruttering.

2.2 Formidling

Ut vil vi – ut!

«Det var så moro å være på Maihaugen denne søndagen, og høre at det summet på polsk...» Det sa en av museets faste gjester etter at han hadde vært med på å åpne en utstilling om polsk innvandring til Norge.

Sitatet forteller at vi med dette prosjektet har vært med på å trekke nye grupper til museene.

Utstilling

Vi lagt stor vekt på formidling. Derfor var en utstilling noe av det første vi tok fatt på. Resultatet ble «HIT! HER! NÅ! – Hele verden i Oppland». Siste generasjons innvandrere til vårt fylke ble presentert gjennom fotografi, lyd, tekst og produkter de selv har laget. Utstillingen ble åpnet på Maihaugen i forbindelse med Arkivenes dag i november 2008, hvor vi la opp til et miniseminar med tema «Arbeidsinnvandring – gammelt nytt». Til jul supplerte vi med juletrær pyntet på både polsk og norsk vis.

Deler av utstillingen ble utformet som en vandreutstilling, og det viste seg å være et lurt trekk. Elleve bibliotek i de ulike regionene i Oppland satte opp utstillingen, i tillegg til at den ble vist på Valdres folkemuseum og på to arrangement i Gudbrandsdalen i forbindelse med flerkulturelle arrangement. Med andre ord ble utstillingen et svært godt redskap for å få spredd informasjon om prosjektet. Vi fikk mye positiv respons på at utstillingen både var aktuell og viktig.

I tillegg var den til god hjelp for å skaffe kontakter. Vi la ut brosjyre og informasjonsbrev på ulike språk på utstillingsstedene. Her oppfordret vi til å ta kontakt med oss, men antall direkte hen-

vendelser ble heller få. Størst uttelling fikk vi da vi fotograferte 100 nye opplendinger for å gi mangfoldet i Oppland et billedlig uttrykk. Jobben vi her gjorde, ga oss mange kontakter vi kunne bruke i det videre arbeidet med prosjektet.

Temamøter og foredrag

For å nå ut bredest mulig, har vi selv invitert til møter, holdt foredrag og deltatt aktivt på arenaer der innvandring har vært tema.

Vi har arrangert flere møter i Maihaugens faste søndagsprogram. Her har håndverk vist seg som en god innfallsvinkel for å trekke folk. Blant annet har vi presentert tamburering ved danske Else Johnsrud, mandalabrodering ved nederlandske Hetty den Hertog og polske folkedrakter ved polske Maria Lund. Vi har også hatt søndagsprogram med foredrag om prosjektet og arbeidet med minneinnsamling.

Fåberg og Lillehammer Historielag arrangerer i samarbeid med Høgskolen i Lillehammer en lokalhistorisk foredragsserie hvor vi ble bedt om å presenterte vårt prosjekt. I tillegg har vi vært invitert til å holde foredrag for foreninger (som Rotary, Lillehammer Soroptimistklubb). Vi har også holdt foredrag i forbindelse med FN-dagen flere steder i fylket. Likeledes har vi informert om prosjektet på sentralt hold, for eksempel en Outreach-konferanse i regi av Oppland fylkeskommune og ABM-konferansen «Jo fleire kokkar, jo betre søl», i regi av museenes mangfoldsnettverk.

En viktig del av kontaktarbeidet har vært å møte fram ved flerkulturelle arrangement, for eksempel 8. mars arrangement på Gjøvik, inter-

nasjonal fest på Lillehammer, kafétreff for kvinner på Brandbu, arrangement i voksenopplærings-sentra, frivilligsentraler med mer. Mange gode kontakter er blitt knyttet på slike litt uformelle sammenkomster, og mange har fått med seg en brosjyre om prosjektet.

Artikler er publisert blant annet i Maihaugens årbok for 2009, *Katta i sekken*.

Prosjektet er også presentert på de årlige forskningsdagene. Oppland fylkeskommunes hefte om *Politikk for det flerkulturelle* Oppland er illustrert med mange fotografier fra vårt prosjekt.

God pressdekning

Prosjektet har fått god pressdekning, både i aviser, radio og TV.

Blant annet ble arbeidet vårt bredt presentert i Museum NRK P2, og det har vært flere TV-innslag både i Østnytt og på NRK1.

Vi har brukt pressen bevisst ved at vi selv har gjort jobben, skrevet pressemeldinger og sendt med bilder for de mindre nyhetene. Dette har gitt god uttelling både i regionavisene og ikke minst i de mindre lokalavisene i fylket.

Ved arrangement som utstillingsåpninger har vi invitert aviser og radio/TV til å komme og lage reportasje.

Det virker som om innvandring er et aktuelt tema for mediene å ta tak i, så slik sett har det vært en takknemlig oppgave å prøve å nå ut med vårt stoff.

Nettside

Opplandsarkivet avdeling Maihaugen har en egen nettside, www.opam.no. Denne har vi brukt aktivt til å legge ut informasjon om prosjektet, nyheter, statistikk og artikler. På denne siden ligger også en nettversjon av utstillingen og digitale fortellinger.

Vi har også lagt ut noen nyheter på Facebook og Twitter.

2.3 Andre fortellinger

Digitalt fortalt

Ved å satse på andre fortellermåter enn de tradisjonelle intervjuene har vi fått inn en samling av annerledes historier. Her har vi arrangert mindre prosjekter av kort varighet.

Høsten 2010 inviterte vi til en lang (og intensiv!) helg i de digitale fortellingenes navn. Ni deltakere fra fem ulike land fikk kurs og produksjonshjelp. Resultat: Ni høyst ulike fortellinger, lagt ut både på Digitalt fortalt og vår hjemmeside.

Vi har også gjennomført et prosjekt med bruk av engangskamera, i samarbeid med Lillehammer Læringssenter. Her ble deltakerne utstyrt med hvert sitt engangskamera og bedt om å lage en historie til et bilde de selv valgte ut. Noen av historiene vil bli presentert i nettutstillingen som skal lages om prosjektet. En konklusjon er at prosessen er vel så viktig som resultatet i slike prosjekt. Blant annet ble deltakerne godt kjent både med arkiv og museum gjennom omvisninger og flere besøk.

Gjennom et samarbeid med Voksenopplæringssenteret i Ringeby forsøkte vi å få inn skriftlige fortellinger. Resultat: En fortelling, mange nyttige kontakter.

Et lite prosjekt i samarbeid med Høgskolen i Lillehammer resulterte i tre intervju med studenter som har vokst opp i Norge som barn av innvandrede foreldre.

Én kommune

I prosjektet har vi valgt ut én kommune for å prøve å gå dypere til verks i dokumentasjonen. Av ulike årsaker falt valget på Ringeby kommune. Dette er en kommune med relativt høy andel innvandrere (7,2 prosent). Kommunen har i ulike perioder hatt asylmottak og har fra november 2008 mottak for enslige mindreårige. Arbeidsinnvandringen er stor til reiselivet, byggebransjen og jordbruket. Dessuten har Ringeby vært med i prosjekt i samarbeid med Placement for å få nederlendere til kommunen.

Vi har intervjuet i alt 25 innvandrere i Ringeby. I tillegg har vi intervjuet nordmenn som har mye kontakt med innvandrere, som lederen for asylmottaket, avløserlaget, voksenopplæringen, et bakeri der flesteparten av de sysselsatte er innvandrere og kommunens flyktningkonsulent.

2.4 Praktiske råd

I løpet av et prosjekt med såpass lang varighet, har vi gjort erfaringer som kan være nyttige å ta med seg ved liknende arbeid. Her er noen tips:

- Bruk gjerne referanser når du henvender deg til aktuelle informanter. Fortell for eksempel hvem du har fått vedkommendes navn fra, at du har lest om han eller henne i avisa etc. Det kan også være lurt å forklare hvorfor du synes det er interessant å få et intervju med akkurat denne personen.

INTERVJU: I hovedprosjektet har vi til sammen intervjuet 210 personer. Prosjektmedarbeider Monika Sokol-Rudowska i samtale med skredder Nourwais Ahmadi fra Afghanistan i hans forretning. Foto Karen Bleken/OAM.

- Dersom det viser seg at en person du gjerne vil intervjuer ønsker å vite mer om prosjektet, trenger tid til å bestemme seg, er skeptisk, kan det være aktuelt i første omgang å avtale et uformelt møte.
- Når du har gjort avtale om et møte, så send en SMS-bekreftelse der du også skriver ditt navn og henviser til evt. nettsteder hvor vedkommende kan lese om prosjektet. En bekreftelse på e-post er også lurt (men e-postadresser er ikke alltid like enkelt å oppfatte riktig). Slik får informanten ditt telefonnummer og evt. din e-post i tilfelle det blir aktuelt å avlyse eller flytte på avtalen.
- Det er ofte nyttig å ringe dagen før og minne om avtalen, spesielt hvis det er gått lang tid siden den ble gjort.
- Prøv på forhånd å avklare det praktiske rundt intervjuet. For eksempel hvor lang tid det kan ta, om det skal være lydopptak, fotografering, videoopptak og arkivmateriale som kan leveres.
- Forsøk å skape ro og trygge rammer rundt selve intervjuet. Beregn god tid til informasjon og småprat om vær og vind på forhånd. Gjør det også klart at det er helt greit å be om pauser og at man kun svarer på det man selv ønsker.
- Det har vært viktig å minne om at det er fullstendig frivillig å delta eller ikke, og at informanten selv samtykker i senere bruk av materialet. Dette har gjort at prosjektet har fått en mer positiv klang hos noen grupper og at de finner det interessant å stille opp, selv om de i utgangspunktet var negative.
- En skriftlig samtykkeerklæring for bruk av materialet er nødvendig. Vi utarbeidet ulike skjema, for eksempel for bruk av kun et bilde og for intervjuer med arkivmateriale.
- Hvor skal intervjuet foregå? Vi har brukt ulike løsninger: Hjemme hos informanten, på bibliotek eller andre møtelokaler, på informantens arbeidsplass, hos oss i Opplandsarkivets lokaler. Her kan det meste fungere, men det er størst mulighet for at det blir vellykket på en nøytral plass hvor det ikke er så lett å bli distraheret. For eksempel er det lett å bli forstyrret av små barn, av telefoner, besøk etc. hvis intervjuet foregår hjemme eller på arbeidsplassen. På den annen side kan det være interessant å se og kanskje fotografere hvordan informanten bor og hva vedkommende har tatt med seg fra hjemlandet. Praktiske hensyn for informanten bør veie tungt. For eksempel har flere småbarnsmødre (en viktig gruppe å ha med!) ønsket å ha intervjuet hjemme.
- Intervju av en eller flere sammen (ektepar, venner...)? Her har vi praktisert begge deler, med ulikt resultat. For noen fungerer det godt med intervju av to samtidig – de supplerer hverandre og kommer med interessante tilføyelser. I motsatt fall kan den ene parten dominere slik at den andre ikke kommer tilstrekkelig til orde. Ulike språkferdigheter kan spille inn. På den ene siden kan en som er sterk språklig ta for mye

plass i forhold til en som trenger lengre tid på å uttrykke seg. På den andre siden kan det være godt å ha hjelp når man står fast på de vanskelige ordene i det nye språket.

- Skal intervjuene skrives ut (transkriberes) i sin helhet eller ikke? Her har vi valgt ulike løsninger. Noen intervjuer er skrevet ut i sin helhet. Dette er imidlertid svært tidkrevende. Derfor har vi for de fleste intervjuene valgt å skrive en utførlig logg over innholdet. Det er flere grunner til at i hvert fall noe av innholdet bør skrives ned. Blant annet kan det hjelpe på forståelsen – det er ikke alltid like lett å «knekke koden» for uttale, dialekt etc. En form for utskrift vil også gjøre det lettere å få rask oversikt over hva intervjuet inneholder.
- Dersom det er praktisk mulig, er det i noen tilfeller nyttig å gjøre oppfølgingsintervju.
- Lag en enkel brosjyre med kort presentasjon av prosjektet og navn, adresse og telefonnummer på kontaktpersoner. Nyttig å ha med seg og dele ut.

STATISTISKE OPPLYSNINGER

3.1 Et fylke i forandring

Innvandrerbefolkningen i Oppland øker stadig. Ved årsskiftet 2010 bodde 11 678 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Oppland. 6,3 prosent av opplendingene har innvandrerbakgrunn. De har opprinnelse fra mer enn 140 land. I byene Lillehammer og Gjøvik er andelen høyere, over 8 prosent.

Oppland forandrer seg, i likhet med resten av landet. Bare siden årtusenskiftet er tallet på innvandrere i Oppland nesten fordoblet. Ved inngangen til 2000 var det 6 085 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i vårt fylke.

Opplandsarkivets dokumentasjonsprosjekt har vart siden sommeren 2007. Bare i løpet av denne tiden er det blitt nesten 3 000 flere innvandrere i Oppland, altså en økning på rundt 1000 årlig.

Statistisk Sentralbyrås tall for utenlandske statsborgere etter fylke viser en rivende utvikling fra midt på 1970-tallet til i dag. I 1976 hadde Oppland 1 262 utenlandske statsborgere. Dette utgjorde beskjedne 0,7 prosent av folkemengden. 34 år senere, i 2010, var tilsvarende prosent 4,4 (8 166 utenlandske statsborgere i Oppland). Det

har vært økning alle år, størst i slutten av perioden.¹⁹

Dermed skulle bakteppet for prosjektet om å dokumentere historien til de nye opplendingene være åpenbart!

20 på topp – polakkene kommer

Bare i løpet av de tre årene prosjektet har vart, har det vært store forandringer i sammensetningen av innvandrerbefolkningen i Oppland.

Arbeidsinnvandringen, først og fremst fra Polen, utgjør den største forandringen.

Ved årsskiftet 2007 toppet danskene (725) lista over innvandrere til Oppland. Polakkene lå som nummer sju (363). Går vi 15 år tilbake, til 1995, var det 766 dansker og 120 polakker på statistikken over innvandrerbefolkningen i Oppland.

Mens antall dansker har holdt seg stabilt, har EU-utvidelsen gjort at polakkene har strømmet til Oppland som til resten av Norge. De utgjør den største innvandrergruppen både i vårt fylke og på landsbasis. Ved årsskiftet 2010 var 1040 polakker registrert bosatt i Oppland. Det har altså vært

¹⁹ (SSB: Befolkningsstatistikk. Folkemengde etter alder, kjønn, sivilstand og statsborgarskap).

nesten en tredobling i løpet av tre år. I realiteten er det til enhver tid mange flere i og med det store antallet polske sesongarbeidere.

Litauerne har også gjort et stort sprang oppover topp 20-lista. Det var registrert over fire ganger så mange litauere (375) i Oppland i 2010 som tre år tidligere. I flyktninggruppen har det vært størst økning av innvandrere fra Afghanistan, Somalia, Irak og Burma. Ellers har det vært markant økning fra Sverige, Russland, Thailand og Filippinene.

Et særtrekk i Oppland er at innvandrere fra Pakistan, som i Norge og i Oslo spesielt er en stor gruppe, ikke er med på lista over de 20 nasjonene det er flest av.

Økning i alle kommuner

I 2010 var Oppland blant de få fylker som ikke hadde fødselsoverskudd. Når folketallet likevel ikke går ned, skyldes det innvandringen. Spesielt mange av de mindre kommunene ville hatt atskillig større negative tall for folketallsutviklingen om det ikke var for innvandrerne som har slått seg ned i distriktene.

På landsplan var folketilveksten høyere i tredje kvartal 2010 enn noen gang tidligere, og det er innvandring som er årsaken.

Statistikken viser økning i antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i samtlige kommuner i Oppland i løpet av de tre årene vårt prosjekt har vart.

Andelen er høyest i Gjøvik og Lillehammer, hvor innvandrerne utgjør 9,4 og 8,6 prosent av folketallet (1.1.2010). Siden årsskiftet 2007 har over 600 flere innvandrere slått seg ned i Gjøvik og over 500 i Lillehammer: Prosenten har økt fra 6,9 og 7,4.

20 PÅ TOPP I OPPLAND 1.1.2010

(samt økning eller nedgang sammenliknet med 1.1.2009)

1. Polen	1040	+168
2. Danmark	741	+2
3. Bosnia-Hercegovina	677	+1
4. Irak	666	+53
5. Sverige	660	+47
6. Somalia	648	+54
7. Tyskland	583	+38
8. Nederland	474	+25
9. Russland	433	+22
10. Iran	408	-6
11. Litauen	375	+121
12. Vietnam	336	-5
13. Thailand	318	+27
13. Kosovo	318	-3
15. Afghanistan	282	+67
16. Filippinene	201	+23
17. Burma	185	+36
18. Kina	177	-1
19. Storbritannia	175	+12
20. Tyrkia	174	+24

Ny og spennende mat på bordet i Lillehammer,
takket være innvandrere fra mange land.

Foto Harald Gundersen.

Vang kommune er i en særstilling blant småkommunene. Her står innvandrerne for 9,1 prosent av folketallet. Men både Øyer, Ringebu og Nord-Aurdal har en tilsvarende prosent på over 7, og i flesteparten av kommunene er 5–6 prosent av innbyggerne innvandrere. Ingen steder er prosenten lavere enn tre.

I tillegg til offentlig statistikk har vi bestilt spesialstatistikk på kommunenivå. Den viser detaljerte tall for hvilke land innvandrerne kommer fra. Dette materialet har vært et godt utgangspunkt for arbeidet lokalt, blant annet for utvelgelse av informanter.

3.2 Samarbeid med Placement as

Fra mellom-Europa til dalene

Placement as er et firma som driver med formidling og rekruttering av arbeidskraft spesielt fra Nederland, Belgia og Tyskland til kommuner i Norge, Sverige og Danmark. Flere kommuner i Oppland har samarbeidet med firmaet, et aksjeselskap som ledes av Gert Rietman.

Valdres-regionen (Valdres kultur- og naturpark) gjennomførte i samarbeid med Placement et tilflyttingsprosjekt i perioden 1. september 2007 til 31. august 2009. Av rapporten går det fram at interessen for Valdres har vært stor. Listen over personer som via dette prosjektet har flyttet til Valdres teller 110 personer. De fleste kommer fra Nederland.

22 prosent har startet egen virksomhet, mens 78 prosent har fått jobb. Blant dem som har startet egen bedrift, finner vi folk som driver campingplass, nærbutikk, kafé, fotpleiesalong, pølsemakeri. Ellers har de fått jobb som avløser, snekker, kokk, sjåfør, sykepleier, skogsarbeider,

rørlegger, vaktmester, ingeniør, bilmekaniker etc.

22 av dem som kom til Valdres via Placement har flyttet igjen (høsten 2009), enten tilbake til hjemlandet eller til et annet sted i Norge. I rapporten nevner Placement følgende årsaker til flyttingen: Mulighet for å starte noe for seg selv et annet sted i Norge, mulighet for å jobbe for noe man brenner for, som ikke kunne utføres i Valdres, bosetting nærmere jobben, skilsmisse, økonomiske vansker, uenighet med samarbeidspartner.

Rapporten peker også på positive ringvirkninger av slik tilflytting fra utlandet, blant annet for turismen. De som flytter til Valdres, får mye besøk av venner og familie. De som har slått seg ned, kan også bidra med ny tilflytting.

I rapporten peker Placement også på noen vanskeligheter, som brutte forventninger og kulturforskjeller: Å drømme om et sted å bo er noe annet et å bo på sitt drømmested. Noen kommer med svært høye forventninger både til Placement og kommunen de flytter til. Dermed kan frustrasjonen bli stor når ting ikke skjer så fort som de hadde forventet eller håpet på. Placements prosjektleder Janet Roelofs oppsummerer problemstillingen slik: «Til tross for at både Placement og kommunen på forhånd har prøvd å gi et så realistisk bilde som mulig, og prøver å fjerne «de rosa brillene», er det likevel alltid noen som etter hvert blir skuffet over det de har møtt etter flyttingen. Da kan tross alt kulturforskjeller mellom hjemlandet og Norge være store. Derfor er det så viktig at de nye innbyggerne blir tatt hånd om så godt som mulig også etter flytting».

Utviklingsstyret i Valdres natur- og kulturpark konkluderer med at prosjektet har innfridd. Det er satt ned en gruppe som skal komme med for-

Opplands innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fordelt på verdensdeler pr. 1. 1.2010 (prosent i parentes).

Øst-Europa	3 557	(30,5)
Asia med Tyrkia	3 313	(28,4)
Norden	1 610	(13,8)
Vest-Europa	1 455	(12,5)
Afrika	1 321	(11,3)
Sør- og Mellom-Amerika	222 fra	(1,9)
Nord-Amerika	164	(1,4)
Oseania	36	(0,3)

(SSB)

slag til en mer langsiktig strategi for tilflytting til Valdres.

Før prosjektet for hele regionen startet, hadde Placement et samarbeid med Vestre Slidre kommune. Dette førte til at rundt 45 personer flyttet til kommunen.

Fra 2003 til 2005 hadde de tre kommunene Ringebu, Sør-Fron og Nord-Fron i Midt-Gudbrandsdalen et liknende samarbeidsprosjekt med Placement. Til sammen ble det i dette prosjektet rekruttert 89 personer, flest til Ringebu. Noen har flyttet tilbake eller til andre steder i Norge, men her finnes ingen fullstendig oversikt.

Siden 2006 har Placement samarbeidet med kommunene Lom og Lesja. Dette prosjektet har til nå rekruttert 29 personer (høsten 2010 var status at fem hadde flyttet).

	Innvandrere 01.01.2010	Prosent 2010	Innvandrere 01.01.2007	Prosent 2007
Lillehammer	2 257	8,6	1 751	6,9
Gjøvik	2 711	9,4	2 064	7,4
Dovre	144	5,2	77	2,7
Lesja	99	4,6	59	2,7
Skjåk	70	3,1	61	2,6
Lom	76	3,2	56	2,3
Vågå	126	3,4	83	2,2
Nord-Fron	235	4,1	167	2,9
Sel	180	3,0	152	2,5
Sør-Fron	148	4,7	110	3,4
Ringebu	326	7,2	206	4,5
Øyer	387	7,7	260	5,3
Gausdal	250	4,1	191	3,1
Østre Toten	744	5,1	561	3,9
Vestre Toten	605	4,7	424	3,4
Jevnaker	378	6,0	307	4,9
Lunner	477	5,5	377	4,4
Gran	756	5,7	524	4,0
Søndre Land	317	5,5	260	4,4
Nordre Land	237	3,6	144	2,1
Sør-Aurdal	153	4,8	88	2,8
Etnedal	58	4,2	35	2,5
Nord-Aurdal	453	7,1	326	5,1
Vestre Slidre	145	6,5	118	5,3
Øystre Slidre	202	6,3	136	4,3

(SSB: Innvandrerbefolkningen, etter vestlig og ikke vestlig landbakgrunn og kommuner)

Antall innvandrere (i parentes)
i hver kommune i Oppland.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

PRESENTASJON AV MATERIALET

4.1 200 mennesker – 200 historier

De muntlige intervjuene utgjør hoveddelen av arkivet fra dette prosjektet. Selv om det er mange enkelthistorier, vil det være fellestrekk som gir et godt grunnlag for forskning og analyse senere. Her presenterer vi deler av materialet, ut fra hovedtemaene i intervjuguiden. Hva forteller Suad, Zeljka, Bihayo, Freddy, Agnieszka og flere enn 200 andre?

Det finnes selvfølgelig ikke noe enkelt svar på dette spørsmålet. De nye opplendingene er like forskjellige som oss andre opplendinger. De kommer hit av ulike grunner, med ulik bagasje. Noen har flyttet helt frivillig – til og med oppsøkt en avkrok i dette innlandsfylket i landet langt mot nord. Andre kom fordi dette var det siste landet med åpne grenser eller fordi det var hit bakmannen de betalte førte dem. Grunnene til å forlate hjemlandet kan spenne fra flukt fra krig eller flyktningleir til ønsket om en grønnere livsstil, fra jakt på jobb og et spennende studium til en kjærlighetsreise. At det ble nettopp Norge, kan være fullstendig tilfeldig eller nøye planlagt.

Personene vi har intervjuet har ulik bakgrunn, ulike historier, ulik alder, ulikt kjønn, ulike moti-

ver for å komme og ulik livssituasjon i Oppland.

Derfor er det ikke rart at de opplever det som negativt å bli satt i bås, noe mange har trukket fram i intervjuet.

Amina Nuur²⁰ fra Somalia sier det slik: «Somaliske mennesker som kommer til Norge er helt forskjellige. Noen somaliske menn som bor i Oslo, liker ikke å jobbe. De sitter langs gata og tygger khat. Nordmenn ser på disse og tror at alle somaliere ikke er bra. Det blir litt feil. Mange av somaliene i Norge har studert på universitetet. De jobber med drosje, på sykehus, og ønsker å ha et arbeid.»

Resultatet av vårt prosjekt er først og fremst nyansenes materiale. Men som sagt innledningsvis kan vi like fullt presentere noen fellestrekk, enten for de aller fleste eller for noen grupper. Det er interessant å se på ulike tilnærminger, ulike løsninger, ulike syn, ulike planer, ulike drømmer; kort sagt ulike liv.

²⁰ Om sitatene har fullt navn eller andre betegnelser, beror på hvilket samtykke informantene har gitt til bruk av intervjumaterialet.

4.2 Den første tida

Omstart – om å være ingenting

«Å, det var vanskelig!» Dette hjertesukket er nesten standard når vi spør om den første tida i Norge. Mange beskriver særlig det første året som svært krevende. Det er tøft å bo i asylmottak tett på mange ukjente mennesker og kanskje få demonstrert hvordan et kjøleskap fungerer, selv om du kommer fra et høyst sivilisert land. Det er tøft å måtte vente på svar, på bolig, på resten av familien. Det er tøft å måtte sitte hjemme med tankene mens du aller helst vil jobbe. Det er tøft å ikke kunne et eneste ord av språket som snakkes i ditt nye land. Historiene forteller om folk som virkelig har bitt tennene sammen, lært seg ord for ord og skaffet seg brodder – altså noen virkelige tøffinger!

Som bosniske Dino Hadrovic i Øyer sier: «Den første tida er som å bli født på ny!»

Maryam Aden fra Somalia forteller at hun nesten ikke gikk ut de første to årene: «Jeg hadde angst og vondt i magen. Det var vanskelig å gå ut fordi det var kaldt, mørkt og snø. Språket var vanskelig, alt omkring meg var vanskelig.»

Sør-afrikanske Carol Kvande opplevde også den første tida som fryktelig vanskelig: «Jeg følte meg hjelpeløs som et barn fordi jeg ikke forsto noe. I Sør-Afrika hadde jeg en posisjon, mens her var jeg ingenting.»

Et kaldt møte

Mange har opplevd et kaldt møte med Norge, både med klima og folkeslag. Abdiweli Ahmed Siyad fra Somalia beskriver det slik:

«Det første året var veldig, veldig vanskelig. Nordmenn er ikke flinke til å snakke med utlendinger. Og når man ikke kan språket, har man

ingen å snakke med. Jeg tror ikke det er lett å bli fornøyd de to første årene. Men nå når jeg har fått fast jobb og stabil økonomi, kan jeg bo som andre nordmenn. Jeg kan planlegge hva vi skal gjøre til sommeren og ikke være bekymret lenger.»

Kurdiske Sherko Mavlodi fra Iran var forberedt på at menneskene i Norge var påvirket av klimaet og kaldere enn i hans kultur. Han fikk likevel et lite sjokk da han kom til Gudbrandsdalen i 1992: «Jeg syntes det var et kaldt folkeslag. På den tida var det svært få innvandrere i dalen, og veldig mange så på oss. Jeg synes det har skjedd stor forandring disse årene.»

Det oppleves også vanskelig å være uten nettverk, slik en etiopier beskriver: «Den første tida var vanskelig fordi jeg ikke har noen bror her, ingen søster, ingen jeg kjenner.»

Hvor er alle sammen?

Mange beskriver det som skremmende å komme til små steder eller tomme gater. «Jeg lurte på hvor alle var etter klokken fem. Sov de? Jeg kommer fra et land hvor alle hilser og går på besøk hvis det kommer noen nye. Her var det ingen som hilste,» forteller en ung kvinne fra Afghanistan.

Faiza er født og oppvokst i Mogadishu og bodde fem år i Los Angeles før hun kom til Norge: «Det var rart å komme til Otta hvor det nesten ikke var noen mennesker. Jeg var litt redd for å integrere meg i starten. Men det hjalp å begynne på voksenopplæringen. Der fikk jeg selvtillit til å gå ut og snakke med folk og søke videre utdanning.»

For Kuwah fra Burma var situasjonen motsatt. Hun hadde aldri vært i en by, bare i landsbyer uten strøm og i flyktningleir. Derfor synes hun det var fryktelig rart og nytt da hun kom til Lillehammer.

Og læringskurven er bratt når du flytter fra Somalia til Lom:

«Det var vanskelig med mat den første tida. Vi måtte lage alt selv på asylmottaket. I Somalia lager ikke menn mat. Jeg forsto ikke hva jeg kunne kjøpe i butikken, og de første månedene levde jeg på brød og smør,» forteller Ader.

Vanskelig for barna

Det er mye som skal klaffe også for dem som har satt kursen nordover av egen, fri vilje.

«For de voksne var det veldig bra – det var vårt valg. Men sønnen vår hadde det vanskelig i begynnelsen, og savnet var stort etter venner, besteforeldre og familie,» forteller nederlandske Ilse Peelen som har flyttet til Lesja. Mange opplever en stor overgang for barna, og har gitt seg selv en frist på et eller to år for å prøve ut det nye livet. Det er flere eksempler på at tenåringer har flyttet tilbake for å bo hos slektninger i hjemlandet, mens det virker som om de yngste tilpasser seg lett og etter en tid ofte fungerer som døråpnere for resten av familien til det norske samfunnet.

Så er det også mange uskrevne regler i et samfunn, slik Zaida Holm fra Venezuela (nå Gjøvik) opplevde :

«Jeg kom som kona til rådmannen i en liten kommune i Buskerud. Jeg var utlending og kunne ikke norsk. Folk trodde jeg var dum. Jeg ble ikke akseptert. Problemet i starten var at jeg ikke visste om janteloven.»

Trygt og oversiktlig

Selv om det første møtet har vært vanskelig for mange, framhever andre god hjelp og det positive ved endelig å ha mat og en seng.

«Det føltes trygt å komme til Norge. Det er demokrati og ingen problemer for politiske folk,» sier kurdiske Ahmed Sharifi fra Iran.

Mange opplever også at små samfunn har sine fordeler :

«I Amsterdam kan du ikke lagre 400 par sko på ordførerens låve.» Det sier nederlandske Yvette la Pierre og Ed Steur. De fant både lagerplass og mer til i Ringeby, hvor de har etablert seg med skobutikk og nybygd hus.

4.3. Hvordan har de det?

Ikke svart/hvitt

Liksom de nye opplendingenes historier er ulike, er de selvsagt også både glade og triste, optimistiske og desillusjonerte. De aller fleste har elementer av både godt og dårlig – heller ikke her er verden svart/hvitt!

Hverdagsintegrering

På den positive siden har beretningene om gode møter mellom enkeltmennesker gjort inntrykk. Overraskende mange forteller om imøtekomende og hjelpsomme naboer og sambygdinge. Om læreren som tok tak og skaffet både bolig og skole, om verdens beste flyktningkonsulent, om hyttetur med en kollega, om flyktningguiden og vergen som er blitt en god venn, om den norske kvinnen som regelmessig samler innvandrerkvinner hjemme hos seg til matlaging (og språktrening!), om dansegruppa som tas med til hjemlandet, om menigheter, frivilligsentraler og foreninger som åpner dører og armer...

Naomie Mukantunzi fra Kongo forteller: «Da jeg begynte å jobbe, ble det lettere å lære språk og

Norge har forandret seg på få år,
mener Sherko Mavlodi.
Foto Karen Bleken/OAM.

få norske venner. Det gikk så fort. Forrige år var jeg i Rwanda sammen med et norsk vennepar som jeg er blitt kjent med. De mente at de ikke kunne reise til Afrika uten meg og at vi måtte reise sammen. Jeg sa at jeg ikke hadde råd, men de ville betale for meg. Vi var i Afrika i to uker, og jeg fikk hilse på familien min. Da tenkte jeg at slik er det å ha venner!»

Et ungt afrikansk ektepar som også bor i Gjøvik, har en liknende erfaring: «Vi har en norsk familie som er blitt som foreldre for oss. De lærer oss nesten alt. Da vi ikke hadde bil, kjørte de oss i kirken.»

Opplandsarkivets materiale inneholder mange slike små gladhistorier, også om nordmenn som har stilt opp økonomisk for eksempel med bankgaranti og tilskudd når våre nye landsmenn har startet egne bedrifter.

Lite sosialt

På den andre sida finnes historiene om ensomhet, om hvor merkelig det kan oppleves å bo tett på naboer som knapt hilser og langt mindre ber på kaffe. Det er faktisk noen som har bodd i Oppland lenger enn ti år som ikke har en eneste nordmann de kan kalle en venn!

Dette sitatet fra en kongolesisk mann bosatt i Gudbrandsdalen er beskrivende for hva mange kan oppleve:

«Det som er felles for nordmenn, er kanskje at de er reserverte overfor fremmede folk og redd oss. I starten var det vanskelig å kommunisere med nordmenn. Nå er vi vant med situasjonen. Jeg kan være hjemme og lese bøker, finne underholdning på PC eller se på TV. I begynnelsen

var det tungt fordi i Afrika er vi vant til å snakke med folk og gjøre ting sammen. Vi får økonomisk støtte, mat og klær i Norge. Men det er ikke alt. Nå er vi nesten integrert i norsk virkelighet. Vi går på jobb. Barna snakker norsk, vi prøver også å snakke norsk. Men det mangler noe. Nordmenn har få sosiale nettverk. Her er det umulig å finne et slik sosialt nettverk som vi hadde i Afrika. Det er en stor verdi, men den finnes ikke her!»

Savnet av et mer sosialt liv nevnes av veldig mange, også de som sier de stortrives i Norge. For eksempel bemerker nederlandske Lindy og Huub Huijs på Lesja noe de ble forundret over, nemlig at folk skynder seg hjem så snart konserten eller teaterforestillingen er slutt. I Nederland er det vanlig å sette seg ned og slå av en prat. Mange synes også at nordmenn holder seg mye for seg selv og har stive omgangsformer.

«I Somalia ringer vi ikke og avtaler når vi skal komme på besøk. Der bor den store familien samlet,» konstaterer Faiza og Ader på Otta.

En afghansk kvinne som bor sør i Gudbrandsdalen sier at hun savner et mer fargerikt liv (hun bodde i Pakistan før hun kom til Norge):

«Der hadde mennesker klær med mange farger, butikkene var åpne til klokka ett, du hørte musikk, mange kom på besøk. Men jeg har forandret meg de fem årene jeg har bodd i Norge. Nå liker jeg stillheten bedre.»

Trives, men må leve med savnet

Hvordan synes du at du har det i Norge nå? Dette er et av spørsmålene hvor svarene ofte kommer raskt. De aller fleste sier at de har det bra og trives. Grunnene til at de trives er ulike og faller gjerne sammen med grunnen til at de er i Norge.

For eksempel påpeker livsstilsinnvandrerne at de trives med naturen, god plass, små forhold og få mennesker, mens flyktningene tenker på at de kan sove trygt, har mat og klær og en hverdag uten krig.

Vi siterer Omar Abdulleh Dafumo fra Somalia, bosatt på Lillehammer: «Jeg har det veldig, veldig bra. Jeg har et bedre liv enn før nå når jeg kan jobbe. Det viktigste er at det ikke er krig.»

«Jeg har fått all hjelp jeg trengte og har ikke noe å klage på,» sier irakiske Ali Al-Drisi som har slått seg ned med familien på Vinstra.

En kvinne fra Afghanistan som er bosatt i Nordre Land, sier det slik: «Jeg trives godt fordi jeg har jobb, hus og familie. Jeg hadde mange problemer i starten, men de er løst.»

Storparten trives altså, men føyer svært ofte til et men: Savnet.

«Vi har det bra i Norge. Her kan vi sove trygt. Barna går på skole og har venner. Vi har kontakt med nordmenn, men er ikke så mye ute. Vi er takknemlige for det vi fikk av Norge. Men vi savner familie og venner, barndommen vår,» sier et ungt ektepar fra Burundi som bor på Gjøvik.

Savnet av familie og venner melder seg for de fleste, enten de kommer fra Tyskland, Thailand eller Uganda. I tillegg kommer savnet av lukter og lyder, kultur, røtter... Det finnes stunder for alle da det er vanskelig å være langt borte!

«Jeg savner Somalia mye fordi jeg reiste fra landet da jeg var veldig voksen. Jeg tenker mye på Somalia og håper at det blir fred og at alle blir enige,» sier Abdiweli Ahmed Siyad i Lillehammer. Faiza på Otta sier: «Jeg lengter tilbake til familie, søsken, kultur, livet før borgerkrigen».

Og en kvinne fra Iran som er bosatt på Gjøvik

uttrykker seg slik: «Jeg har et godt liv her som jeg trives med. Likevel bærer jeg på savnet etter hjemlandet. Det melder seg ved spesielle anledninger, for eksempel når vi feirer iransk nyttår. Det er mest en følelse jeg har, jeg savner ikke å bo der. Men jeg savner å kunne gi omsorg og få omsorg fra mine nærmeste i hjemlandet.»

Å være en fremmed

«Jeg har det bra. Men du vet jeg er ikke norsk. Jeg er fra Nigeria. Men jeg er beskyttet av Norge,» sier en mann i Gudbrandsdalen.

«Jeg har det kjempebra. Det eneste er at jeg ikke føler meg helt hjemme,» sier serbereren Boris Maksimovic som bor på Lillehammer.

Disse to setter ord på noe mange føler, nemlig det vanskelige i å tilhøre to land, å alltid være en fremmed i sitt nye land.

Umu Pyne i Lillehammer kommer fra Sierra Leone. Hun uttrykker seg slik: «Jeg er mellom to land. Jeg har bodd mer i Afrika enn i Norge, og har fortsatt Afrika i mitt hjerte.»

Ahmed Haruun Ali fra Sudan bor i Vestre Toten. Han sier at han aldri har opplevd rasisme, men at han kan oppleve å stå «på siden».

Enes Jakupovic på Lena var bare ni år da han flyktet fra Bosnia. Han synes han er godt integrert på Toten og har det greit, men føler seg likevel mer hjemme i Bosnia. «Jeg tror ikke kompisene mine tenker over at jeg er noe annet enn det de er. Men av og til blir jeg skuffet, for eksempel når jeg får beskjed om at jeg er en jævla utlending. Det kan være i diskusjoner der folk er uenige, ofte i fylla. Da kan det bli nevnt at du ikke er norsk og liksom ikke har noe du skal ha sagt. Det er ikke ofte jeg opplever det, men det er skuffende når

Savnet av hjemlandet melder seg ofte ved høytider. Her pyntede hender til id-fest i Lillehammer. Foto Karen Bleken/OAM.

det skjer. Men det er slik det er, noen har tunnellsyn og tror at alle utlendinger er like.»

Forstår hverandre

Da kan det være en trøst at det går an å finne et fellesskap i det å være en fremmed :

«Jeg traff folk fra fire kontinenter på voksenopplæringen. Vi snakket sammen og forsto hverandre. Vi spøkte med at dette landet har tre språk: Bokmål, nynorsk og ny-i-Norge-språk, et språk vi

alle forsto. Vi snakket alle dårlig og forsto hverandre uten problemer,» sier Zaida Holm, Venezuela/Gjøvik.

«Det er så viktig å ha kontakt med noen fra hjemlandet, som forstår... Hvis jeg forklarer til nordmenn, forstår de kanskje, men de føler ikke sånn som oss. Det er godt å kunne snakke med noen som forstår hvordan det er å bo i et annet land enn man kommer fra,» synes Mahn og Kuwah Hoe Leh fra Burma.

4.4 Om livet i Norge

De fleste av dem som er med i vårt prosjekt, har vært i Oppland i flere år. Storparten forteller at dagliglivet ble lettere da de kom seg over den første kneika og knekket de første kodene for språk og levemåte.

Men verken arbeids- eller boligmarkedet ligger åpent for den som har et fremmed navn ...

Kan vi ikke noe?

I så å si alle intervjuene kommer arbeid opp som et sentralt tema. Mange beskriver det som et vendepunkt da de fikk sin første jobb.

«Jeg er veldig glad for at jeg endelig fikk jobb. Det er vanskelig å bevise for en arbeidsgiver at du kan noe før du gis sjansen i en jobb,» sier Svetlana Hjellet fra Moldova.

Mange har altså jobber de trives i. Men det er også svært mange som sliter med å komme inn på arbeidsmarkedet.

«Det er noen som ikke en gang vil se på jobb-søknaden hvis jeg møter opp i hijab,» bemerker somaliske Amina Nuur på Brandbu.

Flere opplever diskriminering på arbeidsmarkedet, både i form av at de ikke får jobb og at de ikke får brukt sin kompetanse. Mange peker på at det føles sårende å skulle være et «null» i arbeidslivet, selv om de er aldri så kompetente.

Afghanske Homa Zarinkhil i Lillehammer sier at hun er skuffet over å måtte jobbe på et lavere nivå enn hun er utdannet til: «Jeg tenker på at jeg i Afghanistan kunne jobbe som lege i stedet for her å studere sykepleie og jobbe på sykehjemmet.»

En Lillehammer-kvinne fra Afrika spør: «Hvorfor er det ingen som tror vi innvandrere kan noe?

Det eneste problemet i Norge har vært å søke jobb. Jeg har arbeidet i mange år på sykehjem. Det hender at jeg er den på avdelingen som vet mest, men når det kommer noen innom så vil de ikke spørre meg. Det har skjedd flere ganger og det er litt trist. Det er også trist å måtte jobbe og få betalt som assistent når jeg har studert i seks år og har stort studielån. Jeg blir ikke diskriminert av dem jeg jobber sammen med, men når jeg søker jobber.»

Slik beskriver en sør-amerikansk kvinne sin jobbopplevelse: «Jeg tror ikke nordmenn vil bruke krefter på å lytte til de som er fra andre land. Jeg vet at jeg har en god utdanning, men jeg føler at jeg ikke får brukt ressursene mine. Jeg kan gi mer enn jeg har fått mulighet til, og dette er ikke noe som bare skjer med meg. Når noen ikke stoler på din kraft som profesjonell, blir du frustrert.»

Irakiske Settar Al-Jabri på Gjøvik er opptatt av at alle bør organisere seg. Han opplevde også problemer på jobbfronten i starten. Han fikk ikke fast jobb, og organiserte seg i Norsk Kommuneforbund. De påpekte at det var ulovlig med så mange midlertidige ansettelse, og dermed ble det ordnet med fast jobb. Settar er nå teamleder i Nav.

Tyske Jürgen Krömeke i Ringebru var så lei av strevet for å få kvalifisert arbeid at han klaget til Sivilombudsmannen og gikk til avisen ²¹ med sin historie. Han søkte blant annet en stilling som veileder for flyktninger i Nav, men ble ikke en gang innkalt til intervju til tross for at han har gode kvalifikasjoner både formelt og praktisk. Han fikk

²¹ Gudbrandsdølen Dagingen 18.12.2009

Afghanske Homa Zarinkhil har erfart at det er vanskelig å få kompetansen godkjent i Norge. Foto Karen Bleken/OAM.

for øvrig medhold i sin klage, men ønsker ikke lenger å jobbe i det offentlige. Krömeke hevder at mye går på bekjentskaper i mindre kommuner, og at det ikke er enkelt å få innpass verken for nye mennesker eller for nye tanker og innspill.

En kvinne fra Iran, bosatt på Gjøvik, har en oppsummering til ettertanke: «Jeg liker ikke å kritisere. Men jeg har observert at nordmenn av og til er så selvgode at de ikke greier å se hvert individ sine ressurser.»

Zaida Holm fra Venezuela er inne på det samme: «Utlendinger opplever at de må holde en lav profil i Norge. Det er en stor kritikk mot

Norge som alle utlendinger opplever. Mange utlendinger har bedre utdanning enn nordmenn, men kommer ikke inn på arbeidsmarkedet.»

Med kofferten pakket

Intervjuene gir interessante perspektiver på hvordan det er å leve med to hjemland. Også her er det selvsagt avgjørende på hvilket grunnlag man bor i Norge. Det er stor forskjell på høyst frivillig å pakke flyttelasset i Nederland for å leve nær naturen i Valdres og å få tildelt Norge som adresse etter krigens redsler i Burma for en FN-flyktning. Noen kan reise tilbake i morgen, mens

Lev ikke med kofferten pakket, var rådet chilenske Maria Esperedion fikk. Her formidler hun hjemlandets historie i Marka barnehage på Brandbu. Foto Karen Bleken/OAM.

denne valgmuligheten er fjern for mange av de nye opplendingene. Det er til og med for farlig å reise tilbake på besøk. Det tynger å ikke vite hvor familie og venner er, og vissheten for hvordan de har det, er også tung å bære: «Det er ikke så lett å bo i fred som vi gjør i Norge mens kamerater og venner blir drept og må begrave barna på grunn av sult og matmangel. Det gjør vondt,» sier Blaise fra Kongo. Krigsopplevelsene gjør også at mange sliter med traumene og beskriver det såpass sterkt

som at de har et ødelagt liv selv om det materielle er på plass i Norge.

Så finnes det ulike måter å tilnærme seg sitt nye liv.

Chilenske Maria Esperedion forteller om rådet hun fikk da hun flyttet til Gran: «En venn sa til oss at vi ikke skulle gjøre som mange chilenerne som lever i eksil. De har levd i mange år med kofferten pakket og klare til å reise. Prøv å studere, jobbe og ikke bare tenk på å reise tilbake. Bruk tiden i

ditt nye land, var rådet vi fikk. Det har vi prøvd å følge, selv om vi hele livet vil føle at vi har ett bein her og ett bein der.»

Mohammed Osman Yusuf i Øyer er opptatt av det samme: «Det sies at vi somaliere bor i Norge, men lever i Somalia, fordi vi er så opptatt av situasjonen der hjemme hvor familie, slekt og venner er. Kanskje vi ofte forsømmer det livet i vårt nye hjemland kan gi oss. Vi må kunne jobbe for en positiv utvikling i Somalia samtidig som vi tar tak i livet her og ikke ser på oss selv som gjester, men deltar og blir en naturlig del av byen.»

Bosniske Zeljka Hadrovic vil heller ikke ha et dobbeltliv. «Jeg bor i Norge og har lyst til å bo i Norge. Derfor konsentrerer jeg meg om livet her.»

Ønsket om samvær med folk fra eget land varierer. Noen mener det er en støtte, mens andre er bevisste på at de ikke vil leve i en «ghetto» i Norge.

Savner møtested

«Jeg etterlyser et sted hvor det er åpent og hvor vi kan treffe folk etter arbeids- og skoletid. Vi ønsker å være mer sammen med norske folk,» sier en etiopier som er bosatt i Gudbrandsdalen. Han har mange med seg i å savne et møtested, selv om det gjøres en del både innen foreninger, idretten og for eksempel frivilligsentralene. De ulike kirkesamfunnene viser seg også som gode arenaer for tverrkulturelle møter. Her ett av mange eksempler: «Vi har kontakt med nordmenn fordi vi går i Baptistkirken. Det er veldig hyggelig. Vi jobber sammen. Vi fra Burma synger noen ganger i gudstjenesten. Vi har kirkekafe og kan snakke sammen og dele hva vi mener,» forteller Mahn og Kuwah Hoe Leh i Lillehammer.

4.5 En framtid i Oppland?

Hva så med framtida? Vil de nye opplendingene bli i Norge, vil de bli i Oppland? Overraskende få sier at de kommer til å flytte. Flesteparten svarer at de blir her – på kort sikt. Mange har på brutalt vis fått erfare at det er vanskelig å si hva som vil skje i et lengre perspektiv.

Derfor er det mange som nøler med å ta stilling til det store spørsmålet om framtida. Flere deler Zeljka Hadrovics syn: «Jeg liker ikke så godt å tenke på framtida. Jeg tenker at hvis noen hadde sagt til meg da jeg bodde i Bosnia at jeg i framtida skulle bo i Norge og i Øyer, ville jeg sagt nei, hvorfor det? Men du vet aldri. Vi har det bra og bor her nå, OK!»

Usikkerhet i forhold til framtida går igjen i svarene. «Det er vanskelig å bestemme hvor man skal bo når man tilhører to land. Jeg kan ikke reise nå fordi det ikke er fred. Så får vi se hva som skjer,» sier Maryam Aden fra Somalia.

Vil gjøre en innsats

Umu Pyne fra Sierra Leone forteller også at hun er forvirret i forhold til hva hun skal gjøre. På den ene siden har hun lyst til å være mye i Sierra Leone og hjelpe folk. Men hun ønsker ikke å flytte fra byen hun nå bor i: «Lillehammer er mitt andre sted i verden.»

Mange ønsker å gjøre en innsats for hjemlandet. For lillehamringen Musa Askar Ahmed, for eksempel, er drømmejobben å drive et norsk/somalisk kultursenter i Mogadishu.

«Hvis det blir fred i Somalia, er det stor sjanse for at jeg vil flytte tilbake og bidra til oppbyggingen av landet. Det er noe de aller fleste somaliere tenker å gjøre,» mener Mohammed Osman

Yusuf i Øyer.

«Jeg tror det er mest realistisk at jeg først skal være lærer i Norge og tjene Norge. Blir det en annen situasjon, vil jeg reise tilbake til Afghanistan,» sier en ung mann i Ringeby. En kvinne fra Liberia som bor på Hadeland, har et sterkt ønske om å utdanne seg til jordmor og gjøre en innsats i hjemlandet.

Helt klart Norge!

Nokså mange har tatt et klart standpunkt om at de vil bli i Norge.

«Jeg var interessert i Norge fra første stund, og landet med en gang. Jeg har aldri tenkt at jeg skal være her midlertidig,» sier irakiske Settar Al-Jabri på Gjøvik. En kvinne fra Iran, også bosatt på Gjøvik, uttrykker det slik: «Jeg har tenkt å bli i Norge, livet ut. Jeg lurur av og til på hvordan det blir på gamle hjem og slik, men jeg tror jeg vil trives der også....»

Nederlandske Astrid og Bart Boevink i Ulnes i Valdres er i ferd med å bygge seg hus og tenker å bli: «Her har vi et godt liv. Vi har jobb, barna har skole. Her trives vi og her vil vi være.»

«Jeg synes det norske demokratiske systemet er slik jeg hadde i mine tanker da jeg jobbet politisk i Iran. Det liker jeg, og jeg tenker å bli i Lillehammer,» sier kurderen Sherko Mavlodi.

Mange viser til barna og ønsket om å gi dem en framtid med mulighet for utdanning og arbeid i et trygt, fritt og demokratisk land.

«Vi er fornøyd med situasjonen. Det viktigste er at vi har tre barn. Vi tror de har en god framtid i Norge. Vi kom til Norge som voksne. Men barna vokser opp her, og for dem vil Somalia være et fremmed land,» påpeker Faiza og Ader på Otta.

En del har også vært i Norge så lenge at barna er blitt voksne og har etablert seg med jobb og familie. Dermed har de opprinnelige planene om å vende tilbake til hjemlandet blitt erstattet av ønsket om et liv i nærheten av barn og barnebarn i Norge. De er også opptatt av at landet de en gang flyttet fra er forandret og ikke det samme landet som de en gang forlot.

«Jeg har delte følelser ved besøk i Bosnia. Både jeg selv og landet har forandret oss,» sier Ismet Beslic.

«Jeg kan lengte etter kulturen, maten, samholdet. Men jeg synes at Polen har forandret seg. Det var et helt annet samhold da jeg var ung,» mener Barbara Jadwiga Flateng.

Helt klart tilbake

Andre har et klart ønske om å reise tilbake til sitt hjemland.

«Nigeria er mitt land, og der vil jeg bo som pensjonist. Om Nigeria da er rolig, kan familien bli med om de ønsker. Jeg vil beholde begge landene,» sier en mann som er bosatt i Gudbrandsdalen.

Judith van Eik og Martin Strijbos kom til Frya i 2006. Etter tre år ga de opp livet i Gudbrandsdalen. Martin forteller: «Vi har flyttet! Judith fikk sterk hjemlengsel slik at det var ingen vits å fortsette i Norge. Nå bor vi lykkelig i Nederland. Vi lengter av og til etter naturen, men ellers er det kjempefint. Å flytte er en vanskelig sak. Det trengs to som går inn for det hundre prosent. Ellers har det ingen sjanse, tror jeg. Jeg hadde aldri trodd at bakgrunn skulle være så viktig. Vi er blitt mer og mer stolt av hvor vi kommer fra. Merkelig. Det var vi ikke før vi flyttet.

«Nå synger vi av og til populære norske sanger for å opprettholde følelsen med Norge».

Sykepleier Ella den Hertog kom til Norge allerede i 1975. Også hun har klare planer om å flytte tilbake til Nederland som pensjonist. Hun synes vinteren blir for hard i Lillehammer, og hun har et større sosialt nettverk i Nederland.

Hva sier polakkene?

Å følge utviklingen for den største innvandrerguppen vil bli interessant. Mange av polakkene svarer at de ikke vet hvor de vil være om to–tre år: «De planlegger ikke for lengre enn et år om gangen fordi mye kan forandre seg på den tiden. De kan fortsette å jobbe i Norge, men holder også muligheten åpen for å reise tilbake. Det mest avgjørende er den økonomiske situasjonen i begge land...» «Mange polske emigranter håper stadig at den økonomiske situasjonen i Polen skal forbedre seg slik at de kan reise hjem. Andre sier de har mistet sine illusjoner. Mange med god utdanning har reist fra Polen, og de har ofte jobber de er overkvalifisert for. Disse menneskene ser ingen framtid i sitt hjemland, og kommer ikke til å reise tilbake. Men det er ikke mange av dem som ønsker å bli norske statsborgere. Man kan reise spørsmål om de stadig håper på en framtid i Polen.»²²

En kombinasjon

Et fellestrekk er ønsket om en kombinasjon mellom et liv i Norge og opprinnelseslandet, gjerne med Norge som base. Folk fra Balkan bruker ofte begrepet «nede» om sitt første hjem-

²² Monika Sokol-Rudowska: *Polske immigranter til Norge. Katta på veggen*. Maihaugen årbok 2009.

land. Her har de gjerne et sted hvor de enten ønsker å bosette seg som pensjonister eller vil ha som sitt andre hjem. Svært mange i denne gruppen har beholdt hus og leiligheter eller skaffet seg andre feriesteder. Mange av de aller eldste som flyktet til Norge fra Bosnia, har enten reist tilbake eller tilbringer størsteparten av tida i hjemlandet.

Og det er ikke bare nordmenn som vil flytte til sol og varme når de blir eldre.

Monica Quezada Contreras fra Chile har bodd i Valdres siden 1989, men vil bo i et varmere land som gammel: «Vinteren er for lang i Valdres. Men det er ikke aktuelt å reise tilbake til Chile. Det blir for langt unna barn og barnebarn som vi har et nært og godt forhold til.»

Louise Bothner-By fra New Zealand fantaserer også om å flytte tilbake til en annen livsstil og et annet klima: «Jeg synes klimaet her er strengt. Og jeg lengter etter å være på det stedet jeg kjenner så inderlig godt; etter lukter, lyder, steder jeg opplevde som barn, mennesker, alle de tingene som vekker minner. Dette har forandret seg. I starten var jeg innstilt på å erobre verden. Da jeg selv fikk barn ble savnet større. Nå er det blitt en sterkere lengsel etter å komme tilbake til røttene. Jeg slår aldri fra meg tanken om å flytte tilbake.»

Smått er godt, eller...?

Så til det litt mindre drastiske valget om fortsatt å bo i Oppland eller å flytte til et annet sted i Norge. Her kommer det fram ulike synspunkt på hva som er det beste: En liten kommune eller en større by?

Irakiske Ali Al-Drissi bor med familien på Vinstra: «Vi liker oss godt her, og har tenkt å fortsette å bo her. Vi har god kontakt med naboer og

liker godt å bo på Vinstra.»

Jobb og utdanning er viktig, og somaliske Ader på Otta mener det er enklest å få til i små kommuner:

«Bor man i en stor by, har man hele tiden et nettverk av somaliere og snakker bare om det som skjer i hjemlandet. Bor man i en liten by som Otta, er det hundre prosent bedre å bli integrert. Jeg vet at hvis jeg hadde bodd i en stor by, hadde jeg aldri fått de mulighetene for videreutdanning og den jobben som jeg har i dag.»

Hinda Ismail fra Somalia er av en annen oppfatning. Hun bodde noen år på Lillehammer, men trivdes ikke og lengtet til en større by. Nå har hun det bra i Oslo, hvor hun har fått jobb i Nav som veileder i kvalifiseringsprogrammet.

Nederlandske Rob og Betty van Kruining har planer om å drive Furulund pensjonat i Røn i mange år framover. De trives i Valdres, men «vi er enige om at dette ikke er det ideelle området for å bli gamle. Når og hvor vi skal flytte er usikkert og ennå ikke viktig.»

4.6 Det viktige og vanskelige språket

«Norsk er nøkkelen til alle dører.» «Jeg forsto tidlig at uten språk får du ikke jobb. Du får ikke venner, du får ingenting...» «Nøkkelen er først og fremst språket, og så å finne venner blant nordmenn og snakke med dem ofte, se på norske nyheter og norsk TV.» Dette slår Ali Al-Drissi fra Vinstra, Zeljka Hadrovic i Øyer og Ana Maksimovic i Lillehammer fast. De er langt fra alene om denne erkjennelsen!

Laura van Meter fra USA driver egen bedrift som gullsmed på Dombås. Foto Karen Bleken/OAM).

Stort språk

Men hvor vanskelig er det å lære et nytt språk? Spriket er stort, læringskurven er selvfølgelig helt ulik for en som aldri har sett vårt alfabet, eller en som ikke kan lese og skrive til en som kommer fra Tyskland eller Nederland og kan gjenkjenne mange norske ord. Dessuten er ikke norsk det samme som norsk. Det var disse dialektene, da...

«Jeg føler at det går bra med språket. Men det er litt problematisk når de snakker fort på dialekt. Det hender at vi sier : Unnskyld. Ingen dialekt. Snakk bokmål! Men det går bedre og bedre med Sjoa-dialekten,» synes Therese Boudestein fra Nederland.

Som sagt kan utgangspunktet være vanskelig: «Det er ikke så lett fordi både alfabetet og bokstavene er forskjellige. Lydene er også vanskelige. Vi trenger tid på å lære flere ord,» sier Kuwah og Mahn Hto Leh fra Burma.

«Jeg forstår mye, men det er litt problem når jeg skal svare. Men jeg må prøve, og det går bedre og bedre dag for dag,» sier en ung afghansk kvinne i Gausdal.

Og når det går bedre, kan man til og med være til hjelp, slik en annen afghansk kvinne på Dokka forteller: «Det var så vanskelig i starten fordi jeg ikke kunne språket. Jeg er ikke så flink nå heller, men jeg greier å løse problemene mine. Nå er jeg glad for at jeg kan hjelpe andre som er nye og ikke kan noe norsk.»

Det virker som om den største innvandrerguppen, polakkene, hittil har lagt liten vekt på å lære seg norsk. En forklaring kan være at de arbeider mye og at de selv må betale for språkkurs og eksamener, i motsetning til dem som deltar i et introduksjonsprogram. Men situasjonen er i ferd

med å forandre seg fordi flere ønsker å bli i Norge i lengre tid. Det gjør at de prioriterer å lære seg det norske språket.²³

Prøve og feile

Mange forteller om store anstrengelser for å lære seg et nytt språk, og opplegg på voksenopplæringer rundt omkring i fylket får stort sett god attest. Ellers ligger det mye god læring i TV, bøker, aviser.

«Et av de beste rådene jeg fikk, var at skulle jeg lære språket, måtte jeg lese skjønnlitteratur,» sier somaliske Mohammed Osman Yusuf i Øyer. Han har også vært bevisst på å bruke norsken sin: «Det er ved å prøve og feile at man blir flinkere, ikke ved å holde igjen og tenke på om setningen er riktig bygget opp.»

En landsmann av Mohammed, Abdiweli Ahmed Siyad på Lillehammer, satt mye foran fjernsynet i starten : «Jeg leste hele tekst-TV. Nyheter, sport, været, alt.... det hjalp meg.»

Sherko Mavlodi fra Iran var bevisst på at han ikke skulle skaffe seg parabolantenne, men følge med på norske nyheter for å lære språket.

Og russiske Tatiana Galkina svarer slik på spørsmålet om hun leser aviser fra hjemlandet: «Nei, jeg må lære norsk. Hvis jeg ikke snakker og leser norsk, forsvinner språket.»

Språkmektige barn

Språk er en viktig del av kultur og identitet, og mange legger stor vekt på at barna skal lære seg foreldrenes morsmål. I familier der ingen av foreldrene er norske, snakker de stort sett sitt

²³ Monika Sokol-Rudowska: Polske immigranter i Norge. Katta på veggen. Maihaugen årbok 2009.

eget språk hjemme. Men mange forteller at de er bevisste på at det skal snakkes norsk for eksempel når barna har besøk av norske venner.

Bildet er et annet for familier der en av foreldrene er norsk. Da kreves det mer for at barna også skal lære et annet morsmål enn det norske. Noen har klart det, men flere forteller at de angrer på at de ikke lærte barna sine språket fra hjemlandet. Det er også eksempler på at voksne barn kritiserer mor eller far fordi de ikke kan språket deres og ikke føler seg hjemme også der «halve slekta» bor.

Som sagt er det i de fleste innvandrerfamilier stor bevissthet rundt at barna skal kunne språket i landet de kommer fra. De skal kunne snakke med bestemor og onkel på Skype! Afghanske Homa Zarinkhil i Lillehammer forteller at hun en tid snakket norsk hjemme for å praktisere det nye språket mest mulig. Men da hun merket at den yngste sønnen begynte å glemme morsmålet hennes, bestemte hun seg for å snakke dari hjemme. «Jeg er opptatt av at barna skal kunne snakke med familien og ikke miste morsmålet,» sier hun.

Mange peker også på at det er en stor ressurs for barna at de får lære seg andre språk i tillegg til det norske. Likeledes er valg av navn et tema, slik som for Thuy Duong. Hun har valgt å gi sine barn vietnamesiske navn. «Det blir mer og mer vanlig å gi barna norske navn fordi det er lettere for nordmenn å forstå og uttale. Det synes ikke jeg er riktig fordi jeg mener at også nordmenn må lære litt. Jeg husker en lærer sa til meg at du forandrer ikke utseendet ditt og nasjonaliteten din selv om du forandrer navnet. Datteren min er stolt av navnet sitt nå og vil beholde det.»

Still krav!

Språket nevnes også i diskusjonen om hvorvidt det beste er å bo i bygd eller by.

«Bor jeg i en stor by, kan jeg treffe folk og snakke urdu, pasjtunsk, dari, farsi... Jeg tror det er bedre å bo her på et lite sted hvor jeg kan prøve å snakke norsk,» sier en ung afghansk kvinne.

Ali Al-Drisi på Vinstra mener også at det er mye bedre å leve i «landsbyer» først, for å lære seg norsk. Han synes norsk er et vanskelig språk å lære, og påpeker at de lærer bokmål på voksenopplæringen selv om nynorsk er nærmest dialektene i Gudbrandsdalen. Ali mener også at man skal stille krav om norskkunnskaper: «Det finnes mennesker som bruker tolk for å søke norsk statsborgerskap. Jeg mener det bør stilles krav til å kunne norsk for å søke statsborgerskap.»

Mister litt av seg selv

Spørsmålet om språk er interessant fordi det kommer opp på så mange nivå.

For eksempel er det sentralt å kunne språket for å kunne trives, slik Zaida Holm fra Venezuela og Svetlana Bolgar fra Moldova beskriver :

«Tenk på følelsen når man prøver å snakke norsk og folk sier hva, hvem, hva sa du ? Det er som å møte en vegg.» (Zaida). «Jeg kan lengte etter dagliglivet, der alle snakker som meg.» (Svetlana).

Flere peker på at de savner å kunne uttrykke seg helt presist slik de greier på morsmålet, at de ikke får vist hvem de er når de må snakke et fremmed språk og at de savner å snakke tullprat!

En kvinne fra Iran som er bosatt på Gjøvik, synes dagligspråket går greit. Men: «Jeg synes norsk er vanskeligere enn engelsk og sliter fort-

Ingenting er som morsmålet,
fastslår Louise Bothner-By.
Foto Karen Bleken/OAM.

satt med preposisjoner. Jeg vet at jeg gjør feil og prøver hele tiden å rette på dem. Det er ennå ikke helt naturlig å snakke norsk. Jeg er ikke integrert hundre prosent inni meg. I situasjoner hvor jeg vil vise den kompetansen jeg har, føler jeg at jeg ikke strekker godt nok til. Jeg må lete etter begrepene.»

Louise Bothner-By fra New Zealand følte veldig behov for å snakke morsmålet sitt og var med og stiftet en «english speaking club» i Lillehammer på 1990-tallet.

«Språk er ikke lett. Man mister noe av seg selv når man ikke får uttrykt seg eller er redd for at man uttrykker seg feil og ikke finner ordene. Dette gjør noe med personligheten.» Louise forteller videre at hennes norske mann ble forundret over forandringen som skjedde da han var med henne til hjemlandet og opplevde kona si i morsmålets omgivelser. «Jeg opplever fortsatt språket som litt hemmende. Det er ingenting som morsmålet,» konkluderer Louise.

4.7 Opptatt av integrering

Vi har avsluttet intervjuene med å spørre om det er noe informantene er spesielt opptatt av og gjerne vil si noe om. Mange benytter anledningen til å luften sine tanker om integrering i det norske samfunnet.

Gjøvikenseren Settar Al-Jabri fra Irak beskriver hvor vanskelig det er å bli norsk: «Det hjelper ikke å gå Birkebeineren på tre timer. Du blir ikke norsk om du går i bunad i 17. mai-toget og snakker norsk. Så lenge du en gang har vært innvandr, vil du alltid være innvandr. Det gjelder også for nordlendinger... At det er vanskelig å komme utenfra er en del av norsk historie. Det er uskrevne regler for innflyttere/innvandrere. Terskelen er høy hvis du er fra Snertingdal og gjør masse feil. Da ser folk mellom fingrene om du har gjort noe galt. Men hvis du er innflytter, er terskelen mye lavere. Det er dumt at vi ikke har klart å komme videre.»

En afrikaner som er bosatt i Lillehammer, mener å se en utvikling i løpet av de tre årene han har bodd i Norge: «For eksempel kan vi nå se en somalisk bussjåfør. Men i offentlige stillinger er det fortsatt mye som kan gjøres for å benytte kapasiteten og kompetansen til de som har kommet. Jeg synes myndighetene i Norge uttrykker vilje til integrering av innvandrere, men det må være mer presist. Det er ikke tilstrekkelig å ha vilje uten å følge opp med konkrete tiltak. Man har behov for eksempler. Det er innvandrere i Norge som kjenner samfunnet og kan bidra til å bygge landet. Integrering betyr å tillate folk å vokse, for eksempel i arbeidslivet ved at de får jobb i forhold til kompetansenivå.»

Alminneliggjøre Abdi og Fatima

De aller fleste informantene har tenkt mye over både sin egen og andre innvandreres rolle med hensyn til integrering.

Mohammed Osman Yusuf i Øyer, for eksempel, ønsker å alminneliggjøre Abdi og Fatima: «Målet er at deres norskhet skal være like naturlig som Ola og Karis. Alle har et særpreg, men det skulle ikke være noen hindring for at de på samme tid holder i hevd og er naturlige forsvarere av verdiene det norske samfunnet bygger på. Mitt ønske er at den framtidige generasjon somaliere vil føle seg som en naturlig del av Norge og at Norge er deres land.»

Flere påpeker at det også er opp til innvandrerne selv å delta i det norske samfunnet: «Det som er viktig, er at det var jeg som kom. Det er jeg som må banke på dører og vise at her er jeg. Det har jeg gjort. Jeg har ikke sittet stille og ventet på at folk kom til meg,» forteller Umu Pyne fra Sierra Leone.

Iranske Sherko Mavlodi sier det slik: «Alle mennesker har med seg en ryggsekk fra egen kultur. Men det er viktig å være åpen. Det beste er å tenke nytt, og plukke det mest verdifulle fra to kulturer. Foreldre må ta hensyn til barna og la dem få integrere seg i det norske samfunnet,» mener han.

Opplever diskriminering

Noen av informantene har opplevd direkte diskriminering, for eksempel på boligmarkedet. En afrikansk kvinne fra Lillehammer forteller at hun fikk beskjed om at en leilighet var utleid da hun kontaktet huseieren. Så fikk hun en norsk venninne til å ringe, og leiligheten var slett ikke utleid!

En mann i Valdres forteller at han har opplevd trakassering fra ungdom i bil. For øvrig er det også andre som har blitt møtt med større skepsis fra ungdom enn fra eldre folk, til tross for at de var blitt advart om det motsatte.

Zaida Holm fra Venezuela setter ord på problemet med diskriminering: «Nordmenn er stolte av at alle er like og at det ikke er diskriminering i Norge. Men det er ikke sant. Jeg har opplevd at folk ser på meg som rar, jeg føler meg noen ganger som en suvenir. Du opplever det når du ikke får jobb fordi du har et rart navn og på måten folk ser på deg. Det er mer enn man tror av «du har ikke noe her å gjøre-blikkene». Jeg har opplevd at jeg har sittet på en benk i kirken og at alle andre benker blir fylt opp først. Folk sitter ved siden av meg fordi de ikke har andre plasser, ikke fordi de vil det. Mannen min sier til meg at det ikke er diskriminering, men at folk er redde. Men jeg kan også være redd!»

Mange vil takke Norge

Svært mange av dem vi har intervjuet vil ha med en takk til Norge, ofte med tanke på barna: «Jeg tror ungene mine er heldige som får en oppvekst med det beste av to kulturer,» sier en kvinne fra Iran som bor på Gjøvik.

«Til slutt vil vi si at vi er glad for at vi kom til Norge. Vi mener vi valgte riktig land og takker for det,» sier chilenske Vivar Valentin Vega og Monica Quezada Contreras i Øystre Slidre.

Serbiske Ana Cakic-Maksimovic er også glad for sitt nye land: «Jeg er ikke norsk. Jeg er serber. Men jeg føler at jeg er en del av det norske folk. Jeg mener at hvis du åpner hjertet ditt og er glad, da får du mye tilbake fra nordmenn. De er ikke

kalde eller uvennlige. Jeg føler at jeg har et hjem her, og jeg gleder meg når jeg kommer tilbake fra ferie. For eksempel: Vi drog til Montenegro med båt. Da vi kom tilbake til Oslo, var jeg glad og jeg sa til mannen min at vi kom hjem. Det er godt at du føler at du har fått et hjem en gang til. At du er glad og kan glede deg når du bor på et annet sted enn i hjemlandet ditt.»

I prosjektet har vi intervjuet mennesker fra nærmere 50 land.
Foto Karen Bleken/OAM.

NOEN AV DELTAKERNE I PROSJEKTET

KOM SOM BÅTFLYKTNING

Sammen med 22 andre i en fiskebåt hadde Thu Hue Vo Juven vært seks døgn på havet da hun ble plukket opp av et norsk skip i 1978. Hun var 21 år gammel og flyktet fra Sør-Vietnam fordi det ikke var mulig for henne å gå på skole og ta en utdanning der.

«Jeg var ikke redd for reisen, men for at vi skulle bli oppdaget og tatt av vietnamesisk politi,» forteller Hue. Siden 1982 har hun bodd på Gjøvik, hvor hun i dag jobber som bolig-

konsulent i NAV.

Etter noen måneder i Singapore kom den vietnamesiske ungjenta til Norge i juli 1978.

«Overraskelsen var stor da vi så folk i shorts og kjole. Vi visste at Norge var et kaldt land. Men vi tenkte at når andre kan bo der, kan vi også klare det.»

Folkehøgskole ble nøkkelen både til det norske språket, venner og et sosialt liv. Hue traff sin kommende mann Odd Juven i 1979, og de giftet seg i 1982. Etter 14 år reiste hun for første gang tilbake til Vietnam på besøk, alene og redd! I 1996 reiste hele familien, og siden har de vært der regelmessig.

«Jeg lengtet mye hjem i starten, da jeg ikke visste når jeg kunne se familien min igjen. De første gangene var det veldig tøft å forlate slektningene mine. Nå, når vi vet at vi kan reise hvis vi har penger og tid, er ikke savnet så stort.»

Hue og Odd Juven har to barn som begge er voksne. Også de har god kontakt med den vietnamesiske delen av familien. De snakker vietnamesisk, og Hue er stolt av at hun har lært dem språket. Når hun og barna er alene hjemme, snakker de vietnamesisk sammen.

Hue synes hun har det bra i Norge, men er ikke så glad i snø og kulde.

«Da ungene var små, tenkte jeg at mannen min og jeg skulle flytte til Vietnam som pensjonister. Men kanskje blir vi besteforeldre, og vi vil ikke være så langt fra familien i Norge....»

I starten var det en egen vietnamesisk forening i Gjøvik, men den eksisterer ikke lenger. Hue har likevel god kontakt med andre fra hjemlandet. For eksempel blir alle invitert når det feires vietnamesisk bryllup.

Thu Hue Vo Juven synes hun har vært heldig. «Men jeg har også jobbet hardt. Jeg prøver å føre videre til mine barn en holdning om at hvis du gir, så får du».

Hue Vo Thu Juven kom som båtflyktning fra Vietnam til vinter på Gjøvik. Foto Karen Bleken/OAM.

Shariza Murebwaire lager mat på kjøkkenet sitt i Brandbu. Foto Karen Bleken/OAM.

SAVNER DEN VARME KULTUREN

Shariza Murebwaire (1956) tar imot i eget hus på Brandbu en sommerdag i 2009. Hun byr på rause og spennende smørbrød og viser fram folkekunst fra sitt Afrika. Hun er litt trøtt fordi hun kvelden før var i Oslo og jobbet med konsertarrangement. Inntektene går til en kampanje (One dollar campaign) for å bygge et hjem for ungdom i Rwanda. Hun engasjerer seg mye for hjemlandet, og sitter i styret for Rwandan Diaspora i Norge.

Shariza er opprinnelig fra Rwanda, men er født og oppvokst i Kongo. Der utdannet hun seg til sykepleier og jordmor på Kaziba-sykehuset, som var drevet av norske misjonærer.

Til Norge kom hun for første gang i 2003 for å delta på en jordmor-kongress. Sønnen hennes

på tolv år var også med. Han hadde ødelagt to fortenner, og jordmødre i Kongsberg hadde samlet inn penger slik at han skulle få reparert dem i Norge. Mens de var her, økte uroen i Kongo. Mor og sønn søkte asyl i Norge, og tilbrakte de første månedene på mottak i Kirkenes.

«Det var vanskelig å bo i mottak, og dele alt med ukjente mennesker. Jeg likte ikke Norge det første året, og gråt mye,» forteller Shariza.

På Gran hadde hun to søstre, og her fikk også Shariza og sønnen bosette seg. Den store utfordringen for en som alltid har jobbet mye var å skulle være bare hjemme.

«Jeg opplevde det som deprimerende. Jeg var frisk og ville jobbe. Til slutt gikk jeg til flyktning-konsulentene og sa at jeg kunne gjøre hva som

Polske Adam Stalerzuk driver eget firma.
Foto Monika Sokol-Rudowska/OAM.

Jasmina og Darko Zugor fra Bosnia startet butikken
Internasjonal Oliven i Storgata. Foto Karen Bleken/OAM

helst bare jeg fikk komme meg ut i arbeidslivet.» Jordmoren fikk praksisplass på sykehuset på Gjøvik, og første jobb på sykehjemmet på Brandbu. Der arbeider hun fortsatt.

Hun har stått på for å fylle kravene for å bli jordmor i Norge, men er ennå ikke i mål. Hun reagerer på at det skal være så innfløkt.

«Det virker som om de ikke stoler på at vi innvandrere kan noe. Vi må konstant jobbe for å overbevise, og blir hele tiden evaluert. Slik er det å være en fremmed.»

Dette til tross: Shariza trives godt som hadelending. Hun har gode venner, har lært seg bra norsk og er godt integrert i det norske samfunnet.

«Jeg glemmer av og til at jeg ikke er norsk, og det glemmer pasientene på sykehjemmet også. Man må selv gjøre noe for å bli integrert, og ta del i samfunnet.»

Likevel er savnet der... «Jeg savner venner og den varme kulturen. Det er ikke så vanskelig når man kan reise på besøk av og til. Men jeg drømmer om å bli gammel i Afrika....»

DRIVER EGET FIRMA

Polske Adam Stalerzuk ble født i 1981 i Biała Podlaska. Han er gift og har to døtre. Før han kom til Norge bodde han i Warszawa. Der studerte han ledelse samtidig som han jobbet i et sikkerhets-selskap.

I januar 2005 fikk han mulighet til å komme til Norge for å jobbe. Adam begynte å arbeide på en gård. Han stelte dyr og hjalp sin arbeidsgiver med mindre byggeprosjekter. For tiden driver han og hans kone Wioletta et firma som tilbyr renovering, bygging, transport, renhold og miljøarbeid.

Adam tok svennebrev som snekker i 2010. Han vil fortsette å utvide sin kompetanse for å kunne utvikle selskapet videre.

Selv om han arbeider mye, ønsker Adam i samarbeid med sin kone å delta i oppdragelsen av deres to døtre. I fritida spiller han fotball, står slalåm eller driver med vannsport. Han er glad i den norske naturen og har fjell og vann i nærheten av bostedet.

Adam har en annen stor lidenskap; historien om 2. verdenskrig. Han kjenner godt til Norges historie fra denne perioden. Han vet nøyaktig hva som skjedde i Oppland og i Øyer hvor han bor, og synes lokalhistorien er spesielt interessant. Han har også en samling av uniformer fra 2. verdenskrig.

Da Adam jobbet i sikkerhetselskap i Warszawa, var han ofte borti situasjoner med vold og skader, som førte til at mennesker på et øyeblikk fikk sine liv forandret. Med denne erfaringen i bakhodet tenker han mye over hvor fredelig hverdagen i Norge er. Det er en stor lettelse for ham å slippe å bekymre seg for sine nærmestes sikkerhet.

KOM MED OLIVEN

For Jasmina og Darko Zugor fra Mostar i Bosnia sto valget mellom Norge og USA da de måtte flykte fra krigen i hjemlandet. Som eneste land i Europa hadde Norge fortsatt åpne grenser, og familien på fire landet på Fornebu i 1993.

«Vi angret ikke på valget. På en måte var vi glade. Barna våre var i sikkerhet. Men vi hadde ikke kontakt på flere måneder med familien og visste ikke om de levde eller ikke. Det var det tyngste den første tida.»

Snart gikk ferden til asylmottak i Øyer og senere bosetting i Lillehammer. Ekteparet opplevde ventetida som lang og vanskelig. Lettelsen var stor i 1996 da budskapet fra justisministeren kom om at bosnierne fikk bli i Norge så lenge de ønsket.

Men hverdagen ble fortsatt tung å takle, mest fordi det var så vanskelig å finne fast jobb. Begge hadde gode jobber i Bosnia, men det var nesten umulig å få innpass i det norske arbeidslivet. Etter over 100 jobbavslag tok de med god hjelp fra en norsk familie saken i egne hender. I 1999 åpnet de egen butikk sør i Storgata: Internasjonal Oliven. Jasmina drev i flere år egen helsekostforretning ved siden av, så det ble arbeid både sent og tidlig. «Fem år uten jobb var tøft. Vi vil heller ha for mye enn ingenting å gjøre», uttalte bosnierne til lokalavisen GD. De gjorde suksess med en annerledes butikk og ble de presentert i et stort oppslag med tittelen «Gir byen et mer eksotisk liv».

Darko Zugor opplevde butikkdriften som en døråpner til det norske samfunnet. De fikk gode kunder, nye venner, inntekter slik at de kunne kjøpe hus og bil...

Men arbeidsbyrden ble for stor, og i 2006 solgte de butikken.

Da Zugor forlot Bosnia, trodde de i likhet med mange andre bosniere at krigen ville være over om få uker og at de snart skulle vende tilbake. Men slik gikk det ikke. Jasmina og Darko bor fortsatt i Lillehammer og har voksne barn.

De trives godt, men savner hjemlandet og fastslår at de for alltid vil være norsk-bosniere.

Faiza og Ader fra Somalia liker seg godt på Otta.
Foto Karen Bleken/OAM.

ALDRI STORBY FOR OSS!

Faiza og Ader fra Somalia ble gjenforent på Otta i 2003. Under krigen i Somalia måtte de flykte, i hver sin retning og til ulik tid. Faiza og sønnen reiste til USA og Ader til Norge, hvor han først var på asylmottak i Lom.

Den første tiden var vanskelig, både klima, språk og kultur var totalt fremmed for afrikanerne. Men de synes nå at de har det bra i Norge, og velger bevisst å bo på et lite sted.

«Bor man i en stor by, har man hele tiden et nettverk av somaliere og snakker bare om det som skjer i hjemlandet. Bor man i en liten by som Otta, er det lettere å bli integrert. Vi hadde aldri fått samme muligheter til utdanning og jobb om vi hadde bodd i en storby,» sier Ader.

Ekteparet har tre barn og har slått seg ned på

Dahleflata på Otta. De har begge utdannet seg innen helsevesenet. Ader jobber i bofellesskap for funksjonshemmede, men Faiza har ennå ikke fått fast jobb. De trives godt på Otta, hvor de har både norske og utenlandske venner. De er opptatt av å integrere seg i det norske samfunnet, selv om de savner «familie, venner, somalisk kultur og tiden før borgerkrigen».

For forskjellen er stor mellom hjemlandet og Norge. Blant annet er de ikke vant til at man må ringe og avtale før man går på besøk...

«Fred og trygghet og muligheter for en god framtid for barna er det beste med å bo i Norge,» sier de to somaliene, som er opptatt av at også flyktninger må være åpne for det norske samfunnet og «banke på dører» for å bli kjent.

Anneleen og Oscar Roos med barna Kyan og Anne foran huset de har restaurert i Røn. Foto Karen Bleken/OAM.

SATSER I RØN

De er ikke skuggeredde, det unge ekteparet som har slått seg ned i «øverste etasje» på solsida i Røn i Valdres. Her er Anneleen og Oscar Roos i full gang med restaurering av et gammelt laftehus på garden Solheim. Med tida ønsker de å starte gardsysteri og bygge opp igjen tunet på gammel-dags vis.

De var fire som flyttet fra Nederland til Valdres i april 2006; Anneleen og Oscar og de to barna Kyan på fem år og Anne som bare var noen måneder gammel.

De hadde forelsket seg i Norge som ferieland, og fantaserte om å bo her.

«Jeg syntes det ble for lite plass i Nederland. I Norge er det god plass, roligere og ikke så mange mennesker,» sier Oscar. Det var han som ivret sterkest for å flytte – Anneleen ville ha et års prøvetid.

«Men allerede etter tre–fire måneder bestemte jeg meg for å bli i Norge. Jeg følte meg hjemme.»

I Nederland arbeidet de to i rørleggerfirmaet som Oscars far hadde etablert. Oscar er utdannet rørlegger, Anneleen hadde administrative oppgaver. Ved hjelp av rekrutteringsfirmaet Placement as fikk Oscar napp på jobb i Valdres.

Etter å ha leid bolig i Slidre, fikk det nederlandske ekteparet kjøpt bruket Solheim i 2007. Her har de bestemt seg for å satse. Men livet har ikke gått helt på skinner i Norge. Mye måtte settes på vent da Anneleen fikk brystkreft og måtte gjennom nødvendige behandlinger.

Om de lengter til Nederland? Nei. Men de har mye besøk.

«Jeg ser min mor oftere her i Valdres enn da vi bodde i Nederland,» sier Oscar. Han tror kanskje

det var vanskeligst for den eldre generasjon at de skulle flytte, spesielt fordi barnebarna ble så langt unna. Derfor er de bevisste på at barna skal lære seg godt nederlandsk, og ønsker at de skal være i Nederland i tre uker om sommeren.

«De blir mer internasjonale og får et bredere perspektiv. Og det er bra å kunne flere språk,» sier Anneleen og Oscar.

Selv var de forsiktige i starten med å ta kontakt med «alle» nederlenderne i Valdres. De ville prioritere å bli kjent med nordmenn og ønsket ingen nederlandsk klubb. Men å samles for å feire en og annen nederlandsk merkedag er hyggelig!

STOLT AV Å VÆRE FRA RUSSLAND

«Russland er helt fantastisk og et fint land å bo i. Jeg er veldig stolt av at jeg er fra Russland. Men der hadde jeg ingen livskamerat.»

Det sier Tatiana Galkina, en av mange russiske kvinner som har kommet til Norge for å gifte seg med en norsk mann.

For Tatiana ble overgangen stor; hun flyttet fra en millionby til Ringebu, en kommune med under 5 000 innbyggere.

«Det var annerledes. Men det gikk bra fordi jeg liker natur og liker å gå på tur.»

Hun er født og oppvokst i millionbyen Volgograd og har studert til ingeniør i St. Petersburg. Til Ringebu kom hun fra Murmansk, hvor hun jobbet som oversetter og også underviste i svensk.

Hun syntes møtet med Norge gikk greit og sier hun er imponert over både politi og folkeregister som var høflige og hjelpsomme.

«Folk er snille og høflige i Norge, og smiler. Det er annerledes i Russland. Der er mange stresset og

Tatiana Galkina kom fra Russland til Ringeby.
Foto Karen Bleken/OAM.

har ikke tid til å smile.»

Men én ting var vanskelig; språket. «Mannen min har mange venner som jeg også ble kjent med. Det eneste problemet var at de snakket Ringeby-språk. Det syntes jeg var vanskelig å forstå. Trøsten var at de forsto hva jeg sa.»

I Ringeby har Tatiana et mye roligere liv enn før. Hun har jobbet på Voksenopplæringscenteret og som turistvertinne, men arbeider mye mindre enn i Russland.

Lengter hun hjem? «Nei. Jeg er så ofte i Russland. Jeg savner av og til venninnene mine, men snakker ofte med dem på Skype.»

Og hva med framtida? «Jeg blir i Norge hvis det går bra med ekteskapet. Vi skal bo i Ringeby hele livet!

Nasih Raof Ahmed ble hele Lillehammers bilvasker.
Foto Karen Bleken/OAM.

HELE BYENS BILVASKER

Hele Lillehammer slo ring om Nasih Raof Ahmed da han risikerte å bli kastet ut av Norge etter nesten ti år.

Nasih Raof Ahmed ble født i irakisk Kurdistan i 1972. Der satt han fengslet som resultat av politisk aktivitet og medlemskap i Kurdistans Sosialdemokratiske Parti (KSDP). Hans bror ble drept. Det var frykten som drev Ahmed på flukt. Sommeren 1999 satte han for første gang sine bein på norsk jord. Året etter fikk han og over 200 andre kurdiske irakere MUF-tillatelsen som skulle gjøre dem til politiske kasteballer i nesten ti år. De er midlertidige nordmenn, uten rett til familieforening.

Årene gikk, og papirbunken med midlertidig arbeidstillatelse, avslag og klager vokste på Ahmeds skrivebord. MUF-saken ble storpolitikk.

Oppi all usikkerheten greide Ahmed å skape seg et liv i Norge. Han fikk sin første jobb i Ringebu, hvor han bodde til han flyttet til Lillehammer i 2004 og startet eget firma, Sentrum Bileie. Han giftet seg og fikk sønnen Arjo.

Men i 2008 ble livet igjen snudd på hodet for familien som hadde kjøpt hus, fått barnehageplass og skapt seg et liv i dølabyen. Oppholdstillatelsen ble snudd til avslag både for Ahmed og 125 andre kurdere som tidligere hadde fått opphold. Men nok er nok for lillehamringene. De slår ring rundt familien. Skriver støtteoppprop, avisinnlegg og gir klar beskjed: Bilvaskeren skal vi ha her!

Månedene som følger, er vonde og usikre, selv om den massive støtten varmer. Og endelig, høsten 2009, kommer beskjeden: Borger av Irak, Nasih Raof Ahmed, er innvilget de nødvendige tillatelser for et framtidig liv i Norge.

Blomstene strømmet på hos Sentrum Bileie, fra postbudet, lokalavisjournalisten, glade kunder... Ahmed ble avbildet sammen med ordføreren, og saken fikk store overskrifter.

Han har et sterkt ønske om å gi noe tilbake til lokalsamfunnet. Allerede har han skapt en solid arbeidsplass både til seg selv og flere andre. Regnskapstallene viser en bedrift som øker omsetningen år for år.

Kurderen setter det norske demokratiet høyt, og er ikke fremmed for en politisk karriere.

GJESTFRITT PÅ NEDERLANDSK

«Livet er lettere her i Norge.» Det sier Hendrika og Bertus van Harten fra Nederland, til tross for at de driver gjestehus hvor de bare får tilsendt varer én gang i uka!

De to ønsket seg et sted hvor det ikke var så tett befolket som der de bodde i Nederland. Hun har bakgrunn fra regnskap og han er utdannet kokk, men har jobbet mye som reiseleder i hele Europa. Etter åtte års leting, fant de Pollfoss i Skjåk. Bertus var også mye i Norge som reiseleder, og ekteparet ønsket seg til Norge på grunn av naturen. Høsten 2007 åpnet de turiststedet, hvor de har mye besøk spesielt av turister fra hjemlandet i sommer-sesongen.

Nå bor de på Pollfoss hele året med unntak av oktober hvor de besøker slekt i Nederland. Tidligere har hotellet vært stengt om vinteren, men nederlenderne satser på å ha åpent hele året. De planlegger opprusting og utbygging av stedet.

Det betyr mye jobbing i og med at de satser på å drive mest mulig uten hjelp i vintersesongen.

«Vi arbeider veldig mye, men det er ikke noe stress. Livskvaliteten er bedre enn i Nederland. Når jeg våkner og ser ut av vinduet, har jeg energi for hele dagen,» sier Bertus.

Ekteparet har planer om å bli i Skjåk, og oppsummerer slik:

«Vi har kommet uten tanke på å bli rike, vi blir rike på naturen. Vi har helsa, vi har hverandre og vi har det fint.»

Hendrika og Bertus van Harten tar imot gjester på Pollfoss i Skjåk. Foto Karen Bleken/OAM.

MÅ STØTT SAVNE NOEN....

Maja har slekta si i Sør-Tyrol og den nye familien sin på baksida i Fåvang. Hun oppsummerer tilværelsen slik:

«Så blir det vel slik at e må støtt savne noen, enten min familie eller min partner. Jeg liker mitt liv i Norge, det er mye nærmere naturen enn jeg opplever i sør. Selv om jeg finner norsk klima litt hardt og kunne tenkt meg mer sol og varme... Det blir vel en del reising att og fram!»

Maria (kalt Maja) Tschimben kommer fra den nordligste provinsen i Italia, på grensen mot Østerrike. Hun dro til Norge som praktikant i jordbruket. I 2007 begynte hun som budeie på Veslesetra, og siden har hun vært i Fåvang. Maja

traff nemlig gardbrukeren på Vårheim, Engebret Pallsveen! Nå driver de gard sammen med 80 melkegeiter og 60 sauer. Maja har som mål at de skal være så selvforsynt som mulig. Hun safter og sylter, har lært seg slakting, tatt jegerprøven og gått på ystekurs slik at hun kan lage ost til eget bruk. På garden tar de også imot frivillige fra hele verden i regi av WWOOF (World Wide Opportunities Organic Farms).

Hun har også lært seg Fåvang-dialekta, og har funnet ut at gudbrandsdølene er forsiktige og ikke så direkte.

«Vi sørfolk er mye mer direkte, livligere og klarere. Her er det slik at folk lager/prater mye rundt grauten. En må passe litt på åssen en formulerer

Maria Tschimben fra Sør-Tyrol driver geitegard på baksida i Fåvang. Foto Karen Blomhøy/OAM.

seg, og si væt itte, kanskje, e ska sjå....»

Hun synes hun har det godt i Norge fordi hun kan drive med det hun ønsker å gjøre. Hun føler seg også velkommen og godt tatt imot, og er begeistret over at det er så mye plass og alle bærene hun kan plukke i skogen. Men hun ønsker noen ganger at vinteren var bare en tredjedel så lang, og savner livligheten, sol og varme.

Nå har Maja og Engebret blitt foreldre, og hva gjør man for å følge opp navnetradisjon fra to kulturer? Maja sier dette om datterens navn Flora Anna:

«Å velge ett navn ble itte så enkelt. Flora er et helt vanlig navn her i sør, men itte i nord. Til slutt ble vi enige om å velge to navn, et for sør og et for nord. I mellomtiden kaller vi henne bare for Flora.»

TAR EN POLSK PAUSE

«Innimellom er det fint at vi polakkene kan samles og ta en pause fra det vanskelige livet,» sier Iwona Kinski Bredeveien med et smil. Hun synes ikke egentlig at livet i Norge er så vanskelig, men at det er godt å kunne snakke samme språk med folk som forstår hverandres kultur.

Iwona er født og oppvokst i millionbyen Lodz, så overgangen er stor til baksida i den vesle bygda Sør-Fron i Gudbrandsdalen. Her bor hun sammen med sin sønn og sin norske mann.

I Polen hadde Iwona et hektisk liv, med to jobber og mye stress. Hun synes av og til det kan bli litt for stille på Sør-Fron, og savner bylivet. Men hun har fått seg jobber både som renholder og i butikk.

«Her kan jeg trene for å bli bedre i norsk,» sier

Iwona, som jobber hardt med norsken og har bestått både skriftlig og muntlig på B1-nivå. I tillegg til polsk kan hun engelsk og russisk. Hun vil lære seg godt norsk, og tenker at hun kanskje kan jobbe som translatør.

Hun lager både polsk og norsk mat hjemme, og har lært å lage tradisjonell norsk julemat av svigermor. Dessuten elsker hun pultost! Julen feires annethvert år i Norge og i Polen.

«Mannen min hjelper meg mye. Jeg har det bra, selv om jeg i starten synes det var veldig vanskelig å flytte til et nytt land med ulik kultur og folk. Jeg er glad i Norge.»

Det er et stykke fra millionbyen Lodz til Sør-Fron. Det vet Iwona Kinski Bredeveien.

Foto Karen Bleken/OAM.

TIL SLUTT

Et arkiv å fortelle til

«Jeg har mye å fortelle. Men jeg har ikke visst hvem jeg skulle si det til,» sier Naomie Mukantunzi fra Kongo. «Det er så fint å få mulighet til å fortelle at selv om jeg er fra Somalia og savner hjemlandet mitt, så trives jeg i Norge og er takknemlig for hjelp og støtte,» sier Hinda Ismail.» «Takk for at dere synes min historie er interessant. Jeg har følt meg så anonym her i Norge,» sier Carol Kvande fra Sør-Afrika. Tilbakemeldingen fra disse tre kvinnene forteller mye om hvilken positiv respons vi har fått på prosjektet. Også de personene som ikke selv har villet delta, har gitt uttrykk for at de mener prosjektet er verdifullt. Vårt inntrykk er at de nye opplendingene synes det er både positivt og riktig at deres egen historie blir tatt på alvor og respektert som en del av vår samtids historie.

Et klokere Oppland

Som beskrevet innledningsvis har dokumentasjonsarbeidet ført til interesse for arkiv blant nye grupper, både ved at de har kommet til arkivet og at vi har tatt med oss arkivarbeidet ut.

Intervjuene med de nye opplendingene avdekker mye klokskap og mange perspektiver som kan berike opplandssamfunnet. Her er mye til ettertanke for alle. Derfor har vi opplevd jobben som lyttepost verdifull. Og derfor håper vi at materialet vil bli mye brukt. Det er en generasjon for tidlig til at etterkommerne vil be om å få innsyn i sine forfedres historie. Men forskere har allerede vist interesse for materialet. Blant annet er et doktorgradsarbeid påbegynt i tilknytning til Universitetet i Krakow. Vi oppfordrer flere til å dykke ned i arkivet med ulike innfallsvinkler og ulike fag. For eksempel ved å følge colombianske Ilsa Hurtados oppfordring: «Bruk materialet i prosjektet til å skape mer tillit slik at Norge blir bedre i stand til å møte et flerkulturelt samfunn.»

Fra Filippinene og dreven på
traktor i Nordre Land.
Foto Karen Bleken/OAM.

VEDLEGG: 7.1 INTERVJUGUIDE

Bakgrunn

Hvor og når er du født?

Hvor kommer du fra?

- By eller land

Når kom du til Norge?

Kom du alene, sammen med familie eller andre?

Hvorfor flyttet du til Norge?/ Hvorfor kom du til Norge?

- Hadde du slektninger i Norge?

Flyktninger/ innvandrere

Hvordan er situasjonen i hjemlandet?

Hvordan var situasjonen da du dro til Norge?

Kan du fortelle litt om livet ditt før du kom til Norge?

Den første tiden i Norge

Vil du fortelle litt om den første tiden i Norge?

- Hvor bodde du?

Hva visste du om Norge fra før?

Hvordan var Norge i forhold til det du hadde trodd?

Hva var viktige grunner til at du dro til Norge?

Hvordan var ditt møte med:

- det offentlige

- nordmenn

- andre utlendinger/ innvandrere

- maten

- vanene

Hvilket inntrykk fikk du av Norge og nordmenn?

Livet i Norge

Hvordan er livet ditt annerledes i Norge enn det ville vært i ditt (opprinnelsesland)?

Hva synes du nå om norsk kultur og væremåte?

Hvordan synes du at du har det i Norge nå?

Livet i Oppland

Hvor og hvordan har du bodd siden du kom til Norge?

- Sammen med familie?
- Alene?
- Med andre fra samme land/område?

Har du tenkt til å bli i Norge?

- Hvor lenge?
- Livet ut?

Har du bodd flere steder i Norge tidligere?

Ønsker du å fortsette å bo i?

Hvor ville du evt. flytte?

Lengter du (og din familie) hjem til ditt fødeland?

Hva savner du?

Hva er det du ikke savner?

Om kontakten med andre fra hjemlandet

Har du kontakt med andre fra ditt hjemland her i Norge og Oppland?

- Har de kommet hit av samme grunn som deg?
Eller av andre grunner?
- Hva består kontakten av?

- Hvorfor har dere kontakt?

- Hva slags språk snakker dere?

- I hvilke anledninger er dere sammen?

- Feirer dere nasjonaldag eller lignende sammen?

- Er dere sammen ved bryllup og begravelser?

Er det spesielle nettsteder dere møtes på eller får informasjon gjennom?

- Leser du aviser fra hjemlandet ditt?

Hva gjør du her?

- Har du jobb? Evt. Hva?

- Har du noen utdanning?

- Hva slags jobb ville du evt. hatt i hjemlandet?

Hvordan tror du barna dine får en annen oppvekst enn deg?

Hvordan forholder barna seg til foreldrenes nasjonalitet?

Religion

Har du noen tro?

- Hva slags religion?

- Hvordan praktisere?

- Fellesskap i Norge?
- Finnes det lokaler for religionsutøvelse for din tro i ditt nærmiljø?

Språk

- Hvor lett er det å lære et nytt språk?
- Hva snakker man hvor og når?
- Når er du mest deg selv?

Dødsfall

- Hvordan foregår begravelser?
- Hvor står dødsannonseene?
- Ritualer rundt dødsfall?
- Hvor vil du graves?
- Hvor vil du at dine nærmeste skal graves?

Bryllup

- Hvor vil du at barna dine skal gifte seg?

VEDLEGG: 7. 2 SAMTYKKEERKLÆRING

Aksesjonsnummer

..... fotografier

..... filmer

Samtykkeerklæring vedrørende oppbevaring og bruk av intervjuer og fotografier

..... dokumenter

Opplandsarkivet har ansvar for innsamling, bevaring, registrering og formidling av arkiver etter privat virksomhet i Oppland. Opplandsarkivet ønsker å bidra til en helhetlig samfunnsdokumentasjon, og er opptatt av å samle materiale fra alle samfunnssektorer.

Om prosjektet

Prosjektet har som mål å dokumentere den nyere innvandringen og innvandrernes liv og kultur gjennom innsamling av arkiver, fotografier, filmer og intervjuer m.v. Arkivene, intervjuene og fotografiene vil inngå som en del av Opplandsarkivets samlinger. De vil arkiveres ved den lokale enhet av Opplandsarkivet.

Opplandsarkivet bekrefter herved å ha mottatt fra:

Materialet blir håndtert i tråd med gjeldende offentlige lover og regler i følge Datatilsynets retningslinjer. Intervjuer, fotografier og annet materiale som inneholder personopplysninger vil bli klausulert og det må søkes hos arkivets ledelse for å få tilgang.

Navn (med blokkbokstaver):

Adresse:

Telefon:

E-post:

Samtykkeerklæringen gjelder følgende materiale:

..... timer lydopptak

Tilgang vil kunne gis til forskere og andre som arbeider med å formidle historien om nyere innvandring til Norge. Alle brukere må undertegne

en taushetserklæring før tilgang gis. Materialet vil kunne, i anonymisert form eller etter nærmere avtale, bli publisert og brukt i utstillinger, bøker, nettpresentasjoner og tidsskrifter.

Bruk av materialet:

..... *jeg tillater*

..... *jeg tillater ikke*

at det kan publiseres i sin helhet eller delvis.

Hvis innsendt materiale blir brukt i forskning eller publiseres, kan dette skje:

..... *A. med riktig navn*

..... *B. med endret navn og andre identifiserte opplysninger*

..... *C. med følgende andre begrensninger - fyll ut med egne ord:*

Overdragelse av fotografier:

Type og omfang:

Fotograf(er):

Avfotografering/skanning: ja / nei

Giver/ deponents forhold til fotografiene:

Giver/deponent er den samme som fotografen og innehar både eiendomsrett og opphavsrett/enerett til materialet.

Giver/ deponent innehar eiendomsrett til materialet og har fått overdratt opphavsrett/enerett gjennom arv, testamente, gave, kjøp eller etter avtale.

Giver/ deponent har kun eiendomsrett til materialet og ingen rettigheter til dette jmf. Åndsverkloven

Overdragelse:

Giver/ deponent rettigheter til materialet, jmf. Åndsverkloven og eiendomsretten til materialet overdras til mottaker.

Giver/ deponent eiendomsrett til materialet overdras til mottaker.

Giver/ deponent rettigheter til materialet, jmf. Åndsverkloven overdras mottaker.

Giver/ deponent gir Opplandsarkivet tillatelse til eksemplarframstilling, bruk og formidling av fotografiene i henhold til kontraktens øvrige betingelser.

Partenes underskrifter:

Jeg tillater med dette at materialet kan oppbevares, brukes og formidles ved Opplandsarkivet avd. Maihaugen, og at kopi kan deponeres til Opplandsarkivets avdelinger.

.....
dato/sted

.....
.....
Forteller/giver

Opplandsarkivet

Opplandsarkivet takker for din velvilje!

Avtalen vil utferdiges i to eksemplarer, - en til hver av partene.

VEDLEGG: 7.3 BAKGRUNNSSKJEMA

Før intervjuet:

Fortellers navn: (etternavn, fornavn) (som oppgitt i telefonkatalogen)

Fortellers navn: (etternavn, fornavn) (som oppgitt i pass)

Kjønn:

Fødested: (landsby/by)

Fødeår:

Fødested: (Provins)

Adresse: (Norge)

Telefon:

Opprinnelsesland

Organisasjonstilknytning: (verv og lignende)

Navn på intervjuer:

Opptaksdato:

Opptakssted:

Totalt antall bånd/opptakstid:

Kort biografi:

Etter intervjuet:

Innhold i opptak

LITTERATUR

ABM-utvikling 2006: *Arkiv, demokrati og rettferd.* ABM-skrift #28.

ABM-utvikling 2007: *Til kildene! Kartlegging av regionale og lokale arkiver.* ABM-skrift #40.

Boe, Liv Hilde, Gaukstad, Kristin og Sandrup, Therese 2005. *Min stemme – vår historie. Dokumentasjon av det flerkulturelle Norge.* ABM-skrift #19.

Brekke, Åshild Andrea 2010. *Jo fleire kokkar, jo betre søl. Medverknad i arkiv, bibliotek og museum.* ABM-skrift #62

Craven, Louise , red: *What are Archives? Cultural and Theoretical Respectives*

Dønnestad, Eva og Sanner, Marit 2000. *KreAktiv.* Oslo. Norsk Kulturråd.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet 2009. *Faktahefte om innvandrere og integrering.* Oslo.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet 2008. *Vi blir... Om arbeidsinnvandring fra Polen og Baltikum.* Oslo. IMDi-rapport 1-2008.

Jensen, Bente og Ørnemose Rasmussen, Anna 2002: *De fremmede i det danske. De danske i det fremmede.* Aalborg Stadsarkiv og Det danske utvandrersarkiv.

Johansen, Liv Bjørnhaug og Vedeld, Ida Tolgensbakk 2008: *Mangfoldige minner, veier til Norge.* Oslo. Aschehoug. (Norsk Folkeminnelags skrifter 159).

Kjelstadli, Knut 2003: *Norsk innvandringshistorie 1–3.* Oslo. Pax Forlag.

Maihaugen. 2009. *Katta på veggen.* Lillehammer. Årbok.

Maliniemi, Kaisa Johanna 2010. *Arkivdokumentene forteller. To kommuner – to typer minoritetspolitikk.* ABM-skrift #65.

Oppland fylkeskommune 2010: *Politikk for det flerkulturelle Oppland*. Lillehammer.

Opplandsarkivet ved Åslaug Midtdal 2008: *Rapport fra forprosjektet. Arkivdokumentasjon av nye minoriteter i Oppland*. Lillehammer.

Rekdal, Per Bjørn (red). ABM-institusjonene i Norden. 2005: *Kompetanseoppbygging for et multikulturelt normalsamfunn*. ABM-skrift #13

Samuels, Helen W: *Improving Our Disposition: Documentary Strategy*. *Archivaria* 33, s. 125 – 140 (1991-92)

Seppola-Edwardsen, Tone 2006: *Fra urbane Nederland til utkant-Norge*. Mastergradsoppgave, Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.

Somalisk utviklingsforum, Mølla kompetansesenter, Leieboerforeningen 2006: *Somaliere i Norge – noen erfaringer*. Oslo. Rapport utgitt med

støtte fra Utlendingsdirektoratet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Statsarkivet i Krakow 2010: *Poles in Norway (19th – 21st C.) Selection of materials*.

St.meld. nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*.

Aalborg Historiske Museum, Aalborg Stadsarkiv, Aalborg Bibliotekerne, Lokalsamlingen 2008. *Modelutvikling for kommunalt ABM-samarbejde med lokalhistorie som genstandsfelt*. Prosjekt-rapport. Aalborg.

TIDLIGERE UTGIVELSER AV ABM-SKRIFT

- #1 Digitalisering av fotosamlinger
- #2 Reform 94 og museene
- #3 Befolkningens vurdering av folkebibliotekene
- #4 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2002
- #5 Vei i vellinga. Håndbok i dokumentasjon av museumsgjenstander
- #6 Sømløs biblioteklov for sømløse bibliotek tjenester
- #7 Museumsarkitektur. En studie av nyere norske museumsbygg
- #8 Sømløs kunnskap. Om bruk av emnekart
- #9 Det handler om læring
- #10 Tegnspråk som offisielt språk
- #11 Statistikk for bibliotek og museum 2003
- #12 Museer og den flerkulturelle virkeligheten
- #13 ABM-institusjonene i Norden.
- #14 Biblioteket. Det normale rommet i fengselet
- #15 Konsolidering av museer – råd og vink
- #16 Kommunesammenslåing og arkivspørsmål
- #17 Norsk-engelsk ordliste med bibliotek-termer
- #18 Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid
- #19 Min stemme – vår historie. Dokumentasjon av nyere norsk innvandring
- #20 Bibliotekene i 2020. Rapport fra en scenariobasert strategiprosess
- #21 Nye muligheter i nye landskap.
- #22 Bibliotekene og det flerkulturelle Norge
- #23 Statistikk for bibliotek og museum 2004
- #24 Danser med ulver.
- #25 Arkivene, bibliotekene, museene og de nasjonale minoritetene
- #26 Brudd
- #27 Rom for lek og læring.
- #28 Arkiv, demokrati og rettferd
- #29 ICOMs museumsetiske regelverk
- #30 Bibliotekreform 2014. Del 1.
- #31 Bibliotekreform 2014. Del 2.
- #32 Kulturarven til alle
- #33 Biblioteket Østfold. Nye veier for samarbeid
- #34 Ut av mørkerommet
- #35 Arkivdepoter – kartlegging av kompetansebehov
- #36 Statistikk for bibliotek og museum 2005
- #37 Barn og unges meninger om museum
- #38 Museene i 2025. Ulike scenarier
- #39 Lykketreff
- #40 Til kildene! Kartlegging av lokale og regionale arkiver
- #41 Statistikk for bibliotek og museum 2006
- #42 Bibliotekreform 2014.
- #43 Minnehåndtering. Metode for digital langtidslagring i kommunal sektor
- #44 Standard for fotokatalogisering

- #45 På rett hylle med åndsverkloven. En veiledning i opphavsrett for arkiv, bibliotek og museum
- #46 Hvem er de og hvor går de?
- #47 Les for meg, pliiis!
- #48 Standard for gjenstandskatalogisering
- #49 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2007
- #50 På nett? Tilgjengelighet og web i abm-sektoren
- #51 Viktig og vakkert. Utvalgsriterier for fotografi
- #52 Forsikring av museumsvirksomhet
- #53 Katalogdata
- #54 Se på – ta på – hør på
- #55 Digitalisering av fotosamlinger
- #56 Kompetanseutvikling i bibliotek
- #57 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2008
- #58 Innkjøpsordningene – en sterk kulturpolitikk
- #59 Vel bevart? Tilstandsvurdering av museumssamlinger
- #60 Fragmentering eller fellesløsning? Organisering av norsk bibliografisk produksjon
- #61 Museumsbesøk. Mer enn en fridag
- #62 Jo fleire kokkar, jo betre søl
- #63 Indikatorer for norske universitets- og høgskolebibliotek
- #64 Indikatorer for norske folkebibliotek
- #65 Arkivdokumentene forteller
- #66 Åpen og samordnet tilgang til kulturarven
- #67 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2009
- #68 Rett til innsyn. Bruk av arkiv.
- #69 Arkivene i 2030

Skriftserien fås gratis ved henvendelse til Norsk kulturråd så langt opplaget rekker. Den er også tilgjengelig på

kulturrad.no

Avsender: Norsk kulturråd: Postboks 8052 Dep, 0031 Oslo

B

NORGE P.P. PORTO BETALT

ISBN 978-82-8105-094-5